ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LXIII

series ***ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA***

Fondator
ION BERCIU

Editor
GABRIEL TIBERIU RUSTOIU

Colegiul editorial:
Acad. CONSTANTIN C. PETOLESCU – Academia Română
RADU ARDEVAN – Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN – Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău
RADU BĂJENARU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
NIKOLAUS BOROFFKA – Deutsches Archäologisches Institut, Berlin
VASILE IARMULSCHI – Freie Universität Berlin, Institut für Prähistorische Archäologie
FLORIAN MATEI-POPESCU – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
SORIN NEMETI – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
CHRISTOPHER F. E. PARE – Universitatea „Johannes Gutenberg”, Mainz
ZENO KARL PINTER – Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
CRISTIAN IOAN POPA – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
IOAN CAROL OPRIȘ – Universitatea București
EMANOIL PRIPON – Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău
AUREL RUSTOIU – Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
CRISTIAN SCHUSTER – Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București
ANGELA SIMALCSIK – Academia Română, Centrul de Cercetări Antropologice și Biomedicale „Olga Necrasov”, Iași
VOLKER WOLLMANN – Obrigheim

Colegiul de redacţie:
RADU OTA – redactor-șef
SIDONIA PETRONELA OLEA – secretar de redacţie
GEORGE VALENTIN BOUNEGRU – secretar de redacţie
ADINA BOGDAN – membru
CRISTINEL FÂNTÂNEANU– membru
ILIE LASCU – membru
CRISTIAN TITUS FLORESCU – membru
ANCA TIMOFAN – membru

Adresa de corespondenţă:
MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:
MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

redactie@revista-apulum.ro

© 2026 MUZEUL NAŢIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
ISSN – 1013-428X
ISSN – 2247 – 8701
ISSN-L – 2247 – 8701

A C T A M V S E I A P V L E N S I S

APVLVM

LXIII

series ***ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA***

ALBA IULIA

MMXXVI

Tehnoredactare: RADU OTA
Traducerea şi verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN
Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor
Materialele nepublicate nu se restituie autorilor

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

STUDII ȘI ARTICOLE – *STUDIES AND ARTICLES*

ARHEOLOGIE & ANTROPOLOGIE

ARCHAEOLOGY & ANTHROPOLOGY

COLIN P. QUINN, HORIA ION CIUGUDEAN, Archaeological Investigations and Radiocarbon Dating of the Multiperiod Settlement at *Stremț – Fabrica de Alcool*
Investigații arheologice și datarea radiocarbon a așezării pluristratificate de la Stremț – Fabrica de Alcool…….. 1

CAROL KACSÓ, Descoperiri de metale din epoca bronzului în Depresiunea Baia Mare (II)
Bronze Age Metal Discoveries in Baia Mare Depression (II)……. 21

GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, AURELIAN RUSU, Săpături arheologice preventive din anul 2016 în situl de la Micești – *Cigașe* (Mun. Alba Iulia)
Rescue Archaeological Excavations in 2016 at the Micești – Cigașe Site (Alba Iulia Municipality) 61

AUREL RUSTOIU, ANDREEA DRĂGAN, MARINA MUSTEAȚĂ, ADRIAN CĂTĂLIN CĂSĂLEAN, BOGDAN LĂPUȘAN, FLORIAN BOIȘTEANU, Templele pierdute ale cetății dacice de la Căpâlna
The Lost Temples of the Dacian Fortress at Căpâlna…….. 89

IVAN ILIĆ, ANDREA MARIANI, The Ancient Sling
Praștia antică..... 115

DAN ANGHEL, OVIDIU-MAXIM OARGĂ, Olarii romani de la Apulum în prima jumătate a sec. al II-lea p.Chr. (partea I)
Roman Potters From Apulum in the First Half of the Second Century AD (Part I) ……. 139

GABRIEL ANDREICA, IOANA MĂRINCEAN, A Selection of Roman Ceramic Building Material Discovered in the Central Area of Potaissa
O selecție a materialului ceramic roman de construcție

descoperit în zona centrală a Potaissei..... 189
MARIAM SLIMOUN, Les archers palmyréniens: de Palmyre à l`armée romaine
Arcașii palmireni: din Palmyra în armata romană 213
GABRIEL CUSTUREA, GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI, Monede bizantine descoperite în împrejurimile sitului arheologic de la Tropaeum Traiani (Adamclisi, jud. Constanța)
Byzantine Coins Discovered in the Surroundings of the Archaeological Site of Tropaeum Traiani (Adamclisi, Constanța County)..... 255
ANCA MATIȘ, Un mormânt de incinerație din secolele VIII-IX descoperit la Alba Iulia
A Cremation Burial Dating to the 8th–9th Centuries Discovered at Alba Iulia…… 269
AUREL DRAGOTĂ, MONICA-ELENA POPESCU, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, VALENTIN DELEANU, Funerary Ceramics of the Čierna Type From the Necropolis of Alba Iulia – Stația de Salvare
Ceramica funerară de tip Čierna din necropola de la Alba Iulia – Stația de Salvare…… 291
AUREL DRAGOTĂ, GABRIEL TIBERIU RUSTOIU, MONICA-ELENA POPESCU, ALEXANDRU-OCTAV IONESCU, Luxury and Cult Objects of Byzantine Origin in Tenth-Century Funerary Contexts at Alba Iulia
Obiecte de lux și de cult de origine bizantină în contexte funerare din sec. al X-lea la Alba Iulia 303
ERGUN LAFLI, Two Silver Book Covers with Biblical Scenes From North-Western Cappadocia (Central Turkey)
Două coperte de carte din argint cu scene biblice din nord-vestul Cappadociei (Turcia centrală)..... 327

RESTAURARE – CONSERVARE – INVESTIGAŢII

RESTORATION – CONSERVATION – INVESTIGATIONS

SORIN ȘERBAN, RADU-ANDREI SEBENI, VALENTIN DELEANU, Restaurarea ceramicii dacice descoperită în context ritualic în cercetarea arheologică preventivă de la Alba Iulia – str. Cigaș, nr. 63
Restoration of Dacian Ceramics Discovered in a Ritual

Context During Preventive Archaeological Excavations at Alba Iulia, 63 Cigaș Street ……. 335

VARIA

MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Despre colecții și colecționari (II). De la colecționarea numismatică la intermedierea transnațională a antichităților provenite din România. Talentatul „Dom' Profesor de la Cluj".
About Collections and Collectors (II). From Numismatic Collecting to the Transnational Brokerage of Antiquites from Romania. The Talented "Dom' Profesor From Cluj" ……..…. 347

RECENZII ŞI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

MARIUS-MIHAI CIUTĂ, Bordi Zsigmond Lóránd, *Repertoriul arheologic al județului Covasna*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024, 630 de pagini..... 393
GEORGE BOUNEGRU, Ana Cristina Hamat, *Podoabe feminine din Dacia Romană. Cu privire specială la Dacia Superior*, Editura Cetatea de Scaun, 2024, 302 pagini, 63 de planșe color..... 401
RADU OTA, Silviu Ene, *Plastica de teracotă din Dacia (secolele II-III p.Chr.),* editura Cetatea de Scaun, Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan", Târgoviște, 2025, 412 pagini, o hartă și 145 de figuri..... 407

CRONICA PUBLICAȚIILOR

THE CHRONICLE OF THE PUBLICATIONS

GEORGE BOUNEGRU, Cronica publicațiilor membrilor Secției Arheologie, apărute în anul 2025..... 411
SIDONIA PETRONELA OLEA, Cronica publicațiilor membrilor compartimentelor Restaurare Ceramică – Metal – Textile și Restaurare Piatră din cadrul Centrului Național de Conservare – Restaurare Carte Veche Alba Iulia, apărute în anul 2025..... 419

Lista autorilor…….....421

DESPRE COLECȚII ȘI COLECȚIONARI (II). DE LA COLECȚIONAREA NUMISMATICĂ LA INTERMEDIEREA TRANSNAȚIONALĂ A ANTICHITĂȚILOR PROVENITE DIN ROMÂNIA: TALENTATUL „DOM' PROFESOR DE LA CLUJ”

Marius-Mihai CIUTĂ
Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu

Cuvinte-cheie: colecționar, artefacte arheologice braconate, colector, traficant, investigații penale
Key words: collector, looted archaeological artefacts, collector, antiquities trafficker, criminal investigations

1. Preambul

În urmă cu șase ani, inițiam o serie de studii privind un aspect de nișă al fenomenului braconajelor arheologice din intervalul scurs între 1995 și 2005, respectiv acela al colecționarilor, colectorilor și al colecțiilor alcătuite din bunuri care proveneau din activități ilegale, de detecții în siturile arheologice[1].

Precizam cu acel prilej faptul că în cadrul demersurilor judiciare cunoscute generic sub numele *Dosarele Aurului Dacic*, investigatorii au fost puși, nu de puține ori, în fața unor situații ieșite din comun, neașteptate, paradoxale chiar, care cumulau aspecte ce frizau spectacularul, absurdul și ludicul, dar care, în ultimă instanță, descriau, în mod inspirat am spune, detalii ale structurii mentalului individual și colectiv al celor implicați în sustragerea și/sau traficarea bunurilor culturale din siturile arheologice. Studiul de față dorește să aducă în atenția specialiștilor interesați de problematica patrimoniului cultural național asociat unor fapte ilegale motivate financiar (furt, tăinuire, traficare) - în particular de problema colecțiilor și colecționarilor „de succes” ce au apărut în peisajul românesc la începutul anilor 2000 - un caz cu totul special, al unui personaj extrem de dinamic și prolific[2], care și-a început activitatea de colecționar de patrimoniu cultural în municipiul Cluj-Napoca, dezvoltată ulterior, ca intermediar/colector, la nivel național și internațional.

În urma investigațiilor judiciare întreprinse timp de peste 15 ani (!), între 2006-2020, personajul avut în vedere s-a dovedit a fi fost, foarte probabil, cel mai

[1] Ciută 2020. Demersul a fost continuat în alte reviste: Ciută 2022; Ciută 2025.
[2] Din motive evidente, nu vom indica în articolul de față numele respectivului „colecționar-colector-traficant”. Acesta apare însă în rechizitoriile dosarelor penale 151/P/2005 și 300/P/2010 ale Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia (Rechizitoriul 151 și Rechizitoriul 300).

eficient *jucător* de pe piața neagră a antichităților provenite din siturile arheologice din România. Acesta a reușit să fie implicat în traficarea și valorificarea financiară a majorității artefactelor de valoare excepțională[3], care au oferit surprize inclusiv specialiștilor și experților și au avut un impact mediatic cu totul excepțional[4].

2. Numismatul amator și acumularea capitalului de specialitate

Originar din municipiul Cluj-Napoca, domiciliat în cartierul cu rezonanță istorică, Mănăștur, protagonistul nostru a parcurs studiile superioare la o specializare de inginerie în cadrul Universității Tehnice din oraș, dar s-a dovedit a fi avut, încă de la începutul anilor '90, înclinații tot mai accentuate spre domeniul numismaticii, în care se specializează prin propriile sale eforturi, devenind un veritabil *self-made man*, un autodidact! Cert este faptul că a debutat ca un simplu colecționar amator de monede în Cluj-Napoca, care frecventa cluburile și târgurile numismatice, inițial cele locale, apoi din întreaga țară și apoi și cele din străinătate[5]. Unele date rezultate din materialul probator judiciar precizează că tot la începutul anilor '90 ar fi experimentat și utilizarea detectorului de metale în cadrul unor situri din Munții Orăștiei[6].

După 1996, respectiv după ce în lumea numismaților a fost vehiculată descoperirea spectaculoasă a unui tezaur de Kosoni, din aur, realizată cu ajutorul detectorului de metale în zona cetăților dacice din Munții Orăștiei[7], alături de alte tezaure ce vor deveni celebre ulterior, a început să contacteze persoane care efectuau detecţii şi săpături neautorizate în diverse puncte arheologice, începând, firește, cu grupurile de braconieri din zona Munţilor Șureanu, despre care deținea informaţii că au descoperit monede antice şi alte artefacte. În relația cu

---

[3] Utilizăm acest termen, în sensul precizării importanței patrimoniale, a valorii financiare, dar și a locului avut în cadrul investigațiilor judiciare cu implicații internaționale.

[4] https://www.libertatea.ro/stiri/povestea-celor-24-de-bratari-din-aur-furate-de-la-sarmizegetusa-regia-cum-au-ajuns-mafioti-sarbi-un-infractor-din-cluj-si-un-fost-politist-sa-vanda-podoabele-dacice-5187170; https://alba24.ro/cetatean-roman-rezident-in-marea-britanie-arestat-la-alba-iulia-este-cercetat-pentru-furt-si-export-ilegal-de-obiecte-de-tezaur-dacic-221618.html; https://adevarul.ro/stiri-locale/hunedoara/povestea-lui-radu-horia-camil-romanul-care-a-1786835.html; https://adevarul.ro/stiri-locale/hunedoara/sentinta-uluitoare-pentru-romanul-care-a-facut-sa-1945949.html, https://www.clujust.ro/inceteaza-procesul-impotriva-clujeanului-din-mega-dosarul-aurul-dacic-dar-are-de-platit-zeci-de-mii-de-dolari-si-euro/.

[5] În intervalul anilor 2000-2010, târgurile numismatice au luat o amploare deosebită în România, reluând tradiții care fuseseră pierdute în anii comunismului. La Cluj-Napoca, sub patronajul Universității „Babeș-Bolyai" au fost chiar organizate la un moment dat cursuri de popularizare a numismaticii, la care se pare (potrivit datelor disponibile) că a participat și personajul nostru.

[6] Și-a achiziționat și un detector de metale marca „Fisher", seria CZ-20 42769, pe care, conform datelor din investigația judiciară: „*îl utiliza ocazional la săvârşirea faptelor*". Cert este faptul că detecția nu a reprezentat centrul de greutate al activității sale, „consacrându-se" prin alte aptitudini, net superioare celor de a cutreiera siturile arheologice cu detectorul de metale.

[7] Este vorba despre tezaurul de peste 4000 de piese, descoperite de D. D., L. P. și G. Ș., intrat în bibliografia de specialitate sub numele: „Tezaurul de la Târsa!".

aceștia, de la bun început a realizat că deține un avantaj net, prin faptul că posedă cunoștințe temeinice în domeniul numismaticii, cunoaște modul în care se identifică și se încadrează un tip monetar, respectiv înțelege semnificația valorii financiare pe care o poate obține. De asemenea, mai avea un avantaj de ordin psihologic, care s-a dovedit a fi fost decisiv în relațiile pe care le-a dezvoltat ulterior cu braconierii dar și cu traficanții și chiar casele de licitații. Prin modul ordonat și sistematic de a prezenta și descrie piesele, prin modul calculat de abordare a detectoriștilor sau a liderilor grupurilor acestora în diferite ocazii, prin modul de tratare relațională, ce inspira încredere, siguranță și o evidentă inteligență emoțională, el își conturează de la bun început o poziție privilegiată, de broker cu poziție centrală și cu un grad ridicat de autonomie operațională, de lider deținător de *know-how*, motiv pentru care, de la început, este cunoscut ca un specialist: „Dom' profesor"; sau, mai târziu, ca: „*un dealer serios de la Cluj*".

Din datele oferite de investigațiile judiciare efectuate în cadrul diverselor dosare penale instrumentate cu privire la furtul și traficarea de bunuri de proveniență arheologică, rezultă că, între 1996-2005, numărul său de telefon, respectiv datele sale de contact, apăreau în mod constant în agenda telefonică a majorității braconierilor siturilor arheologice, sub pseudonimul: „Dom' profesor", fiind apreciat în materie de evaluare și valorizare a bunurilor numismatice/arheologice, dar și pentru generozitatea cu care, după o atentă observație personală, achiziționa piesele.

„Dom' profesor" continuă cu contactele în lumea interlopă a județului Hunedoara (în special din municipiul Deva și orașul Orăștie), care începeau să fie implicate la acel moment în traficarea de „obiecte vechi", despre care știa că sunt implicate în activități ilegale, de efectuare de prospecții neautorizate în situri arheologice, de identificare și de sustragere de artefacte arheologice și, în fine, de traficare a lor pe *piața neagră a antichităților*.

Arealul de activitate al grupărilor cu care ținea legătura inițial – cu siguranță cele mai active în intervalul 1998-2005 – a fost acela al siturilor antice de pe Valea Grădiștei, dar și al celor de pe segmentul Geoagiu – Gelmar – Simeria al văii Mureșului. Cum am mai menționat, aceste grupări inițiate ca echipe de căutători și valorificatori, aveau un comportament specific asocierilor *de tip familial*, membrii lor fiind rude, prieteni apropiați sau vecini, legăturile strânse fiind cele care i-au asigurat caracterul ocultat, cel puțin până la momentul demarării investigațiilor judiciare. Oameni ai locului, consiliați de timpuriu de cei care au parcurs etapele inițiale de autodidacți în ale detecțiilor dar și în ale identificării rudimentare a funcționalității și valorii de piață a pieselor, cunoscând foarte bine hotarul Văii Grădiștei (unde chiar aveau și proprietăți!), completând aceste atuuri și cu o temeinică documentare bibliografică autodidactă, membrii echipelor au reușit într-un timp relativ scurt să identifice

principalele areale cu potențial arheologic, să racoleze *asociați*, mai degrabă amatori de aventură și de „rupt terenurile”[8], în fine, să pună la punct, din mers, niște strategii de căutare de artefacte, mascând principalul obiectiv prin diverse moduri de disimulare și diversiune. Provenind din familii de condiție socială modestă, cu ocupații strict rurale (exploatarea lemnului, agro-zootehnie), fără a avea o pregătire sau o educație specială, aceștia s-au reprofilat prin constituirea unor veritabile *echipe de braconaj arheologic*, având ca obiectiv principal efectuarea de detecţii şi săpături ilegale în siturile cetăţilor dacice din Munţii Orăştiei. Au fost suficient de precauți și discreți, astfel ca în demersurile lor să nu intre în competiție sau în conflict cu alte grupări care acționau în zonă. Principalul lor scop era localizarea, sustragerea și valorificarea tezaurelor arheologice[9]. Au fost încurajați de la bun început de descoperirea, în anul 1996, a tezaurului mai sus menționat, dar și a unui alt consistent tezaur monetar, compus din peste 6000 de denari romani republicani, cunoscut de anchetatori sub numele „Tezaurul Junie Ioan”, după numele celui care a ascuns o parte a tezaurului (1600 de monede) în rondoul de flori din curtea casei, și care a fost descoperit ulterior, la percheziția domiciliară[10].

Dar succesul în identificarea și extragerea artefactelor nu însemna, *sine qua non*, obținerea facilă a unor sume considerabile de bani prin valorificarea acestora, deoarece operațiunile de identificare a vechimii, a funcționalității, a valorii intrinseci și/sau patrimoniale a bunurilor, respectiv a potențialilor cumpărători cu putere financiară, în fine plasarea mărfii, nu erau la îndemâna oricui. Aici intervenea personajul studiului nostru, ca intermediar, mijlocitor, colector, dealer, care asigura preluarea *mărfii* de la *furnizori*[11].

Bazându-se pe contactele sale naționale, tot mai extinse între timp, și internaționale, respectiv pe cunoștințele de specialitate, la rândul lor îmbogățite, s-a impus ca un *consilier* situat deasupra grupărilor, ca o „curea de transmisie”, dar și ca un eficient coordonator sau ca o veritabilă „eminență cenușie” sau un „reper de identificare, cunoaștere și evaluare”, poziție din care a ajuns să

[8] Una din expresiile favorite, utilizate în discuțiile telefonice, atunci când se făcea aluzie la efectuarea de intense și extinse detecții neautorizate cu detectoarele de metale (Ciută 2020).

[9] *„Au elaborat un plan de acțiune cuprinzând principalele zone de cercetat, fapt demonstrat de culegerea sistematică a informațiilor de la localnici, angajarea de călăuze şi obținerea documentației de specialitate (planul urbanistic zonal al cetăților, volume conținând rezultatele cercetărilor arheologice etc.), şi-au asigurat logistica (autoturismele de teren, detectoarele de metale, stațiile de emisie-recepție corp delict), apoi au desfășurat, conform probelor administrate, vaste acțiuni cuprinzând detecții și săpături neautorizate în situl arheologic Sarmizegetusa Regia”* Rechizitoriul 151; Ciută 2020.

[10] Ciută 2020.

[11] După predarea artefactelor, cu foarte rare excepții, furnizorii nu erau interesați să cunoască parcursul ulterior, respectiv valoarea finală obținută de intermediar sau de casele de licitații de la cumpărătorii din capătul lanțului tranzacțiilor comerciale.

controleze o vastă activitate de colectare a pieselor arheologice descoperite şi sustrase de alți braconieri, realizându-și un impresionant stoc de bunuri arheologice pe care le-a depozitat, inițial, chiar în locuința sa din Cluj-Napoca.

Să precizăm că în anul 1996, a publicat o monedă medievală destul de rară (un gros moldovenesc, emis de Petru Mușat), într-o redutabilă revistă științifică: *Cercetări Numismatice*[12]. Proveniența comercială și condițiile dobândirii monedei nu sunt precizate în publicația din 1996, la acel moment nefiind nimeni interesat, câtuși de puțin, de aspectul legalității provenienței pieselor publicate. Articolul documentează însă integrarea sa, cel puțin marginală, într-un mediu numismatic cu aparență academică...

Ulterior, în anul 1998, ca o ironie, şi-a stabilit sediul firmei, SC „Cabinetul Numismatic Napoca SRL”[13] în Piața Muzeului (actualmente strada Constantin Daicoviciu), nr. 5, având ca obiect de activitate: „*activități de comerț cu amănuntul în magazine specializate (obiecte de artă, articole de numismatică şi similare, obiecte de colecție, antichități şi bunuri culturale – în condițiile legii – cărți şi cataloage în profilul obiectelor de mai sus*)”. Părea că urma să devină un respectat numismat clujean, care ar fi putut avea o carieră onorabilă...

Între timp însă devine un veritabil *globe-trotter*, efectuând frecvente deplasări în țară, pentru a contacta personal furnizorii și a analiza piesele oferite spre traficare. Parcurgea, practic, faza acumulării capitalului de credibilitate, sau a dobândirii prestigiului. Pot fi amintiți *furnizorii* din Dobrogea, din zona Olteniei, zona transilvăneană (Sighișoara, Brașov, Mureș, Bistrița) și din zona subcarpatică a Moldovei. Cine erau *furnizorii*? Deținători de detectoare de metale, activi în zonele cu situri arheologice[14] (**Fig. 22**), care în urma acțiunilor repetate ajunseseră să dețină stocuri semnificative de artefacte arheologice, pe care însă nu le puteau valorifica deoarece nu înțelegeau nici semnificația lor istorică și cu atât mai puțin cuantumul sau căile de tranzacționare. Ca atare, așa cum precizam mai sus, aveau nevoie de un intermediar[15], de un colector cu rol de dealer, care venea periodic, le analiza inventarele, selecta ce considera a avea valoare și apoi achiziționa, evident ei neștiind că sumele primite se aflau mult sub valoarea pieței, dar satisfăcându-i pentru efortul depus în obținerea lor.

---

[12] RHC 1996, p. 159. Ar fi putut fi debutul unei remarcabile cariere științifice, dar, ulterior, a optat pentru altă direcție de preocupări.

[13] Înmatriculată conform certificatului seria A nr. 629384/8.04.1998. Societatea a fost dizolvată de drept, conform art. 30 din Legea nr. 359/2004, pentru lipsă de activitate – Rechizitoriul 151.

[14] Am precizat faptul că în intervalul 1990-2000, practic, toți detectoriștii erau și braconieri ai siturilor arheologice (Ciută 2016; Ciută 2022; Ciută 2023; Ciută 2025).

[15] Conform B. Deppert-Lippitz: „*Nici găsitorii ocazionali și nici braconierii nu sunt oameni de afaceri. Pentru a-și transforma prada în bani, ei trebuie să apeleze la comercianți sau intermediari, care le cumpără sau intermediază mai departe marfa. Braconierul, care se afla la capătul lanțului comercial, nu mai știe probabil, sau știe doar aproximativ ce cale a luat prada sa ilicită, după ce a fost plătit. Mai bine informați pot fi intermediarii”* (Deppert Lippitz 2009, p. 131-132).

În fine, cum intra în contact cu furnizorii? Prin intermediul întâlnirilor directe la diferite târguri numismatice sau de antichități, iar apoi prin dezvoltarea și diversificarea deplasărilor în zonele de activitate ale persoanelor de contact.

Înainte de a trece la prezentarea următoarei perioade evolutive de activitate care implica tranzacționarea externă a bunurilor culturale cu origine ilegală, trebuie să subliniem vulnerabilitățile instituționale și legislative ale României anilor 1990-2000[16], care se aliniau la cererea occidentală pentru monede și artefacte cu proveniență insuficient documentată, precum și la realitatea dezvoltării detecțiilor clandestine. O aliniere a planetelor!

3. Saltul calitativ și afirmarea internațională (2000-2015)

Traversând o perioadă de profituri financiare notabile, timp în care desfășura o activitate energică pe *piaţa neagră* din România, personajul a avansat rapid în ierarhia neoficială a dealerilor și colectorilor de artefacte arheologice sustrase ilegal din situri, desfășurând o activitate tot mai febrilă și în afara granițelor, mai ales după anul 2000, când a decis să investească și să *tezaurizeze* aceste profituri în alte obiecte de patrimoniu cultural[17], pe care le-a introdus ulterior în circuitul internațional al *pieței negre a antichităților*. Deși din datele operative din dosarele penale reiese faptul că îi cunoștea și avea contacte cu exponenții rețelelor de trafic care operau deja anterior pe teritoriul țării (filiera sârbă și rețeaua ungaro-austriacă), a preferat, în mod inteligent, să păstreze distanța pentru a nu intra în concurență cu aceștia. Decizia se va dovedi inspirată, ulterior, când va opera eminamente în mod individual, asigurându-și astfel discreția tranzacțiilor.

Destul de repede și nu întâmplător imediat după același an 2000 - când au fost promulgate principalele acte normative care prevedeau regimul de protejare al bunurilor ce aparțin patrimoniului cultural național[18] (!) - pentru personajul nostru care colecționa (și colecta) bunuri culturale de proveniență arheologică de mai bine de cinci ani - impunându-se ca un jucător activ la nivel național - devine destul de clar faptul că activitatea sa trebuie să capete o altă dimensiune și o caracteristică ocultată, iar centrul de greutate să se mute în alte state. Concomitent cu transformarea colecționarului în colector, și apoi în broker, intervine și diversificarea de la monede spre podoabe, arme, obiecte epigrafice și piese de

[16] În acest interval România nu a beneficiat de un cadru legislativ clar și nici de structuri instituționale cu atribuții în domeniul protejării Patrimoniului Cultural Național – Lazăr 2008, Borș 2014, p. 121-123.

[17] Achiziționarea și colecționarea de obiecte de proveniență arheologică, preferabil din metale rare și cu vechime cât mai mare, era o preocupare a membrilor unor categorii profesionale *înstărite*, prin excelență: medici, arhitecți, avocați, administratori de societăți comerciale, oameni politici. Era suficient ca un membru reprezentativ al acestor *bresle* să insiste în colecționarea de bunuri culturale, pentru ca activitatea să devină una atractivă, generatoare de „imagine", imitată ca atare de ceilalți...

[18] OG 43/2000, privind siturile arheologice; Legea 162/2000 privind bunurile culturale mobile.

prestigiu. Un alt motiv obiectiv al deciziei ce duce la modificarea de paradigmă în activitățile sale după 2000 este și acela că, tot mai des, valoarea pieselor pe care le colecta în scopul valorificării devine atât de mare încât depășește cu mult posibilitatea de cumpărare a potențialilor cumpărători interesați de ele, din România.

Și pentru că cererea și oferta funcționau din plin, iar valoarea pieselor colectate creștea, mai ales în intervalul 1998-2001, când în proximitatea cetăților dacice din Munții Orăștiei erau descoperite marile tezaure, şi-a înființat două firme de profil, în țări cu piață de artă dezvoltată: în SUA a înfiinţat „*Samus Numismatics* LLC", cu sediul social în Tamarac, Florida[19], iar în Marea Britanie a înființat „*Ulpia Numismatics* Ltd", cu sediul în Londra, U.K., 1 Southampton Road[20]. Locațiile celor două societăți sunt sugestive privind potențialul de tranzacții și nivelul atins de colector.

În 2003, nefiind deranjat de niciun fel de suspiciune a organelor judiciare locale din Cluj, dezvoltase deja o largă rețea de persoane de legătură în Europa[21]: „*se deplasa frecvent în străinătate pentru a contacta dealerii de antichităţi de pe piaţa neagră internaţională, unde valorifica artefactele din M-ţii Orăştiei*[22]*, pe care le scotea ilegal din ţară*"[23]. Parcurgea o nouă fază a acumulării capitalului de credibilitate externă, de construire financiară a infrastructurii comerciale și de extindere a prestigiului.

Conform declarațiilor unor dealeri europeni și americani cu care a făcut tranzacții cu bunuri culturale, aceștia îl descriau ca fiind: „*un dealer serios din Transilvania (Ardeal?)*", „*cu o activitate intensă*"[24], documentată prin repetate investigații judiciare, realizate după anul 2005, care au dovedit cantitatea mare de artefacte licitate de cele două societăți comerciale[25] (**Fig. 10**). Despre cum

[19] Înregistrată la 22 septembrie 2001 – Rechizitoriul 151. Din declarația dată de GNB, fost coleg de facultate al personajului nostru și colaborator (agent înregistrat) al firmei, rezultă că, firma fusese deja înregistrată, inițial, în Orange, statul Connecticut, la începutul anului 2000!

[20] Înregistrată la 8 noiembrie 2001 - Rechizitoriul 151 (D.P. 151 vol. II, f. 478).

[21] Într-o discuție telefonică cu un dealer din Deva (D.E.), preciza că îi cunoaște bine pe traficanții din filiera sârbă și contactele lor din Europa de vest: „Deci, i-am zis eu că astea prind la români, dar nu…Eu deja ştiu cum se învârt lucrurile şi pe dincolo" - Rechizitoriul 151, p. 13-14.

[22] La acel moment, după cum vom vedea, piesele valorificate nu mai proveneau doar din Munții Orăștiei.

[23] Rechizitoriul 151, p. 14.

[24] Rechizitoriul 151. Conform rezultatelor investigațiilor judiciare, un număr foarte mare de piese au fost scoase prin Vama Nădlac, prin care, conform datelor deținute de Poliția de Frontieră, în intervalul 2001-2005, personajul nostru avea, în medie, 30 de ieșiri/intrări/an!

[25] Cele două societăți comerciale au acționat mai mult decât niște simple firme, ele funcționând ca puncte de inflexiune și instrumente care puteau asigura facturarea, aparența unei proveniențe comerciale, acces la conturi bancare și transferuri, extinderea relațiilor cu dealerii din SUA și Europa, „spălarea proveniență obiectului" *(provenance laundering)*. Literatura de specialitate subliniază că proveniențele incomplete, neverificabile sau fabricate permit obiectelor scoase recent din situri să intre în piața aparent legală.

funcționa colectarea artefactelor de patrimoniu cu proveniență arheologică, se va afla mai târziu, odată cu momentul în care, din motive legate de nevoia de tăinuire a adevăratei dimensiuni a traficului în care era implicat, a decis să facă o serie de demersuri specifice. În mod evident, colecționarul de la începutul anilor 90, devenise un abil comerciant, apoi un colector cunoscut și, în fine, broker[26], metamorfozându-se pe măsură ce tranzacțiile deveneau tot mai consistente și avantajoase. Sumele vehiculate i-au permis să-și dezvolte pe de o parte baza furnizorilor, iar pe de altă parte să extindă rețeaua de contacte, intermediarii, către potențialii cumpărători. Practic intrase în „lumea bună a dealerilor de antichități"!

După declanșarea anchetelor în *Dosarele Aurul Dacilor,* în 2005, în intenția de a dovedi că este o persoană care respectă reglementările legale, a solicitat autorizația de deținere a detectoarelor de metale[27]. Tot pentru a da o aparentă formă legală a activităților sale, dar și pentru a liniști vigilența și atenția organelor judiciare, în 16 ianuarie și 17 februarie anul 2006[28] (**Fig. 11**), a predat către Muzeul Național un număr de 89 de artefacte din fier și bronz (arme, unelte, elemente decorative[29] etc.) (**Fig. 12**), despre care precizează că le-a „dobândit în urmă cu mai mulți ani[30], fără a deține acte despre ele". În ciuda acestui demers, odată cu avansarea investigațiilor judiciare, care încep să releve informații și date din care rezultă faptul că departe de a fi un colaborator sincer[31] care respecta legislația în vigoare, era de fapt un actor extrem de activ în traficarea artefactelor arheologice, rezultate în urma activităților intense de braconaj arheologic[32]. Bunurile scoase ilegal din țară și vândute, lăsaseră urme!

---

[26] Termenul „broker" este foarte util deoarece surprinde funcția sa de conectare a unor lumi diferite: sit arheologic → descoperitor clandestin → colector regional → restaurare/autentificare → document de proveniență → dealer/casă de licitații → colecționar occidental.

[27] Emisă de I.P.J. Cluj cu numărul 2/17.10.2005. Cu ocazia percheziției domiciliare efectuate la 14 iunie 2007, organele judiciare au procedat la ridicarea detectorului, care a fost pus la dispoziția instanței (procesul verbal de percheziție domiciliară, vol. I, f. 178) – Rechizitoriul 151, p. 14-15.

[28] Începând din luna iulie a anului 2005, în cadrul dosarului mai sus amintit, redeschis în acel an de procurorii Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, au fost demarate o serie de descinderi și percheziții domiciliare, în special în Deva, dar și în alte localități ale județelor Hunedoara și Alba, în care erau vizate persoanele implicate în activitățile infracționale mai sus menționate. A fost un moment intens mediatizat, la nivel local și național, stârnind puternice *emoții* și *reacții*, la diverse paliere, dat fiind că fenomenul braconajului arheologic și al traficului cu *antichități* acumulase deja ani de zile, iar în cadrul comunității, și nu doar a celei hunedorene (!), existau implicări graduale în acest fenomen, la diferite niveluri și paliere.

[29] Prin Dispoziția din 13.09.2006, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia solicita realizarea unui Raport de expertiză cu privire la bunurile depuse.

[30] Cu siguranță anterior anului 2000, respectiv înaintea intrării în vigoare a Legii 182/2000 (sic!).

[31] A fost destul de abil în primele contacte cu anchetatorii judiciari să creeze impresia că ar fi interesat să colaboreze în sensul aflării de date și recuperării de artefacte.

[32] O simplă căutare în mediul Internet, dezvăluie multe articole și reportaje, din presa hunedoreană și centrală, care abordau subiectul de pe cele mai diverse poziții.

În anul 2007, organele judiciare intraseră deja în posesia unor probe fără echivoc, care ilustrau adevărata semnificație și anvergură a activităților sale. Bănuind că se află deja în atenția investigatorilor, încearcă din nou să deruteze atenția acestora prin altă diversiune, respectiv o donație către Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj-Napoca, de data aceasta mult mai generoasă, de peste 4000 de piese arheologice[33] (monede, vase, arme etc.), cuantificate ca având o valoare totală de peste 40.000 Euro, renunțând generos chiar și la pretențiile solicitate asupra primelor donații din 2006! (**Fig. 11, 14-16**).

În ceea ce privește activitatea pe care a desfășurat-o în această perioadă în cadrul piețelor de antichități din Occident, odată cu stabilirea unor puternice legături cu cele mai cunoscute case de licitații, decide să ofere un caracter tot mai personal tranzacțiilor, ocupându-se în mod strict individual cu valorificarea artefactelor exportate ilegal din țară. Altfel spus, renunță la alți intermediari, în scopul ocultării adecvate a activității, dar și pentru eficientizarea profitului.

Despre modul în care funcționează în mod obișnuit comerțul cu artefacte, respectiv cu descoperirile din sol ce prezintă interes arheologic, istoric și artistic, care ocupă o poziție specială în domeniul comerțului cu artă veche și antichități, o contribuție notabilă a fost realizată de reputata expertă Barbara Deppert-Lippitz[34]. Ea preciza că o particularitate evidentă a acestei nișe este aceea că artefactele arheologice sunt un bun cultural „multiplicabil", în sensul că ele beneficiază de o permanentă și constantă sursă: siturile arheologice neexplorate sau incomplet explorate! *Punctum saliens* este determinat de aportul continuu de noi descoperiri arheologice, realizate în mod ilegal, din țările bogate cultural în vestigii ale fostei lumi antice și în care există o cerere limitată de opere de artă, din care descoperirile migrează în țările puternice din punct de vedere financiar, cu încălcarea legilor, prin ocolirea controalelor de la granițele țărilor de proveniență și prin legislația țărilor importatoare care au o piață de artă care nu ține seama de legislația țărilor de proveniență[35]. Acestea din urmă văd în importul de bunuri culturale din alte regiuni o îmbogățire a propriei lor culturi (și un profit financiar!) și de aceea o și promovează, cu toate că își protejează la rândul lor propriile bunuri culturale împotriva exportului[36]. Activitățile de trafic

[33] Conform Procesului-Verbal de Predare-primire din 10.05.2007, respectiv a anexelor acestuia, piesele erau cuprinse într-un număr de 94 de ambalaje diverse.

[34] Deppert-Lippitz 2009, p. 121-172. Aici și o istorie relevantă cu privire la comerțul cu antichități.

[35] Deppert-Lippitz 2009, p. 121. Este de prisos să mai menționăm faptul că în intervalul 1990-2000, nu a existat nici un control vamal (acte normative, metodologii și protocoale) care să fi ținut cont de specificul bunurilor culturale. Situația nu s-a modificat prea mult nici chiar după anul 2000, când, conform Legii 182 privind bunurile culturale mobile, operațiunea de export al acestor entități devenea o infracțiune.

[36] Deppert-Lippitz 2009, p. 121. De remarcat cazul unor țări care deși au participat cu experți la conceperea unor convenții internaționale privind interzicerea traficului de artefacte culturale, nu au ratificat acele acte. Exemplul Austriei este elocvent în cazul convenției UNIDROIT.

sunt ocultate în majoritatea cazurilor: „*nu sunt cunoscute nici numărul artefactelor, nici sumele financiare vehiculate și nici rutele exacte de comerț, deoarece dorința ca acestea să rămână secrete constituie însăși esența acțiunilor ilegale*”[37]. Prin excelență chiar și comerțul legal cu antichități se străduiește, ca orice comerț cu artă, să fie cât mai discret, de cele mai multe ori tranzacțiile fiind la limita legalității, venind din așa-numita *zonă gri a artefactelor* (**Fig. 23**).

Imediat după donația din mai 2007, investigatorii judiciari au dorit să afle sursele loturilor de obiecte recuperate, astfel că, destul de rapid a devenit o certitudine proveniența ilegală a lor, *proprietarul* menționând ca *vânzători* o parte din inculpații din dosarul *braconajelor din Munții Orăștiei*, dar și *asociați* ai acestora. Din acest moment, colectorul a decis să părăsească țara, stabilindu-și domiciliul în Marea Britanie, Germania, Franța și ... Insulele Capului Verde! În cele ce urmează, vom prezenta, punctual, sub forma unor studii de caz, câteva din cele mai reprezentative loturi de artefacte pe care personajul nostru le-a exportat ilegal și le-a traficat în diverse state ale Europei și în Statele Unite ale Americii.

4. Brățările plurispiralice din aur, cu protome zoomorfe

În vara anului 1999, învinuiții B. I. și L. V., în timp ce efectuau detecții în situl arheologic Grădiștea de Munte – Sarmizegetusa Regia, sectorul „*Dealul Grădiştii – Sub Muchea Cetăţii*” (cod RAN 90397.01, cod LMI HD-I-s-A-03190, Monument UNESCO), la o distanță de 60-70 m de limita de nord a *Zonei sacre* a cetății *Sarmizegetusa Regia*, au localizat o groapă („Groapa nr. 5”[38]) din care au sustras un *tezaur alcătuit din două brățări dacice, din aur, 200 monede Lysimach, din aur şi 500 tetradrahme din argint.* În primăvara anului 2000, după ce au demarat, fără succes, procedura evaluării și identificării unui intermediar care să le valorifice pe *piața neagră*, l-au cunoscut, printr-un intermediar activ în zona Orăștie, pe *colecționarul de la Cluj*, colector zonal cu contacte internaționale, care a cumpărat piesele și le-a scos ilegal din țară.

În anul 2001, piesele se aflau deja la firma *Samus Numismatics* LLC din SUA. La 27 decembrie 2002, au fost prezentate de Robert Freeman (**Fig. 3**), pentru examinare, expertului Pieter Meyers, din Los Angeles, California, care, prin concluziile raportului de expertiză a confirmat autenticitatea acestora[39].

---

[37] Deppert-Lippitz 2009, p. 122. Suma de 5 miliarde de Euro, speculată de diverse publicații cu privire la traficul mondial cu artefacte este, în opinia autoarei, o pură speculație, în vreme ce „mai realistă este estimarea *International Association of Dealers in Ancient Art* care arată o cifră de afaceri din comerțul cu antichități clasice și din Asia Mică și Egipt în valoare de 440 milioane Euro”. Cert este faptul că în anul 2009, conform datelor operative ale structurilor de intelligence ale SUA, traficul cu obiecte culturale ajunsese pe poziția a doua, ca pondere financiară, în zona Balcanilor!

[38] Ciută, Condruz 2013.

[39] Rechizitoriul 151, p. 17.

Cu factura nr. 1439/7 mai 2004, emisă pe firma *Samus Numismatics* LLC, a vândut o brățară de 680 g.[40] (Brățara nr. 9: „Mica Newyorkeză" - **Fig. 2**) firmei *Ward & Company, Works of Art,* Inc. 962 Park Avenue New York, cu prețul de 40.000 dolari SUA. Conform datelor din dosarul penal, prima tranşă de 20.000 USD s-a plătit prin transfer bancar la 13.05.2004, iar a doua tranşă de 20.000 USD s-a plătit, în același mod, la 15.07.2004[41]. Ulterior, firma *Ward & Company din New York*, aflând adevărata proveniență a *brățării-pereche*, de 683 gr, a sesizat organele judiciare române, punând la dispoziție fotografiile, facturile şi raportul de expertiză[42] privind cele două brățări! Piesa a fost recuperată prin achitare, cu titlu de *compensație echitabilă*, fiind repatriată în august 2007.

A doua brățară, de 760 g. (Brățara nr. 5: „Mica Pariziană"[43]- **Fig. 1**) a fost transmisă, cu factura proforma nr. 1439/7 din mai 2004, aceleiași firme pentru a o vinde în consignație cu prețul de 45.000 dolari SUA, însă nu a fost vândută, fiind restituită la 21 februarie 2005[44].

De pe contul eBay cu numele de ID: „Dom' profesor", la licitația 7365505048, în 10.11.2005 era oferită la vânzare aceeași brățară din aur, multispiralică, pentru suma de 38.000 USD, nefiind găsit cumpărător[45]. „*În condițiile în care învinuitul a fost citat în mod repetat la Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, iar în urma audierii a declarat că nu cunoaşte nimic şi că nu deține asemenea piese, acesta a vândut brățara, în august 2006, firmei „Ariadne Galleries", din New York cu prețul de 30.000 USD, din care suma de 29.000 USD a fost achitată firmei „Samus Numismatics LLC" prin virament bancar"*. Ulterior, piesa a fost identificată de organele judiciare din România, fiind semnalată la expoziția *Bienala Anticarilor din Paris*, organizată la Grand Palais. În urma sesizării autorităților franceze, piesa a fost indisponibilizată, reprezentantul galeriei[46] neputând demonstra provenienta sa legală, ulterior piesa fiind depusă în custodie la Muzeul Louvre din Paris[47].

---

[40] Conform datelor oferite de Muzeul Național de Istorie a României, prin raport de expertiză, piesa are 683 gr. - Rechizitoriul 151.

[41] Rechizitoriul 151, p. 17.

[42] Din *raportul de expertiză* efectuat de Pieter Meyers din Los Angeles, rezultă că în aprilie 2002 cele două piese formau încă, o pereche la momentul investigării – Rechizitoriul 151, p. 18-19.

[43] Numele i-a fost dat de investigatorii judiciari, deoarece a fost recuperată în ianuarie 2007, prin confiscare, realizată prin cererea de asistență judiciară internațională, de la expoziția prilejuită de *Bienala anticarilor* găzduită de Grand Palais din Paris.

[44] Rechizitoriul 151, p. 17.

[45] De remarcat modul de operare, extrem de riguros în încercarea de disimulare, care reiese din prezentarea piesei: „*the piece has been reached in 2004, in Art Loss Register's database which certified that the item has not been registered as stolen or missing"*. În anul 2004 nu se punea problema raportării pierderii sau furtului unei brățări din aur plurispiralice dacice, care nici nu erau cunoscute de autorități, iar „Dom' profesor" cunoștea foarte bine acest „mic" detaliu juridic.

[46] Cetățeanul american de etnie turcă, T. D., care a declarat că brățara era depusă pentru a fi vândută în regim de consignație de către D. W., din München, cunoscut traficant de bunuri de proveniență arheologică, la

Ulterior, într-o declarație dată în fața procurorilor, cu factura și fotografia brățării recuperate, colectorul a recunoscut că a „*importat în mod legal brățara în SUA, după ce a cumpărat-o din Anglia*[48]”. Despre implicarea sa directă în scoaterea ilegală a brățărilor, amintește, sub o formă oarecum ironică, o scenă dintr-un film biografic[49], în care, interpretându-și propriul său rol, apare într-o scenă purtând un costum de neopren și echipament de scafandru, pregătit să traverseze Dunărea, spre Serbia, purtând pe braț o spirală dintr-un metal de culoare galbenă[50]...

5. Tablele de legi, din bronz, de la Troesmis

Povestea celor două table masive de bronz, care cuprind, parțial, Constituția imperială a Municipiului Troesmis (Moesia Inferior) a debutat sub circumstanțe oarecum obscure, legate de nefericita asociere, în anul 2001, dintre Institutul de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea și Asociația Dosoftei[51] din București. Aceasta din urmă a reușit să încheie un protocol de colaborare, în baza căruia urma să finanțeze cercetarea sitului de la Troesmis (sat. Iglița, com. Turcoaia, jud. Tulcea - Cod RAN 161473.1, Cod LMI TL-I-s-A-05952), respectiv „*să efectueze lucrările de pregătire a terenului*” în arealul care urma să fie cercetat ulterior, sistematic. Deși Comisia Națională de Arheologie nu a avizat acest demers, în vara anului 2001 s-a procedat la nivelarea mecanizată a unei suprafețe de peste 5 hectare, la adâncimi cuprinse între 10 și 50 cm (!), rezultând o imensă suprafață în care multiple complexe arheologice au fost afectate prin raderea parțială sau totală[52]. Din nefericire, situația a rămas

domiciliul căruia percheziția a dus la descoperirea unei fotografii a brățării, despre care a precizat că o deținea de peste 30 de ani, moștenire de la un bunic... (Rechizitoriul 151, p. 17-18).

[47] Acolo a beneficiat de o primă expertizare completă, care a inclus și datele analizei metaloexpertizaregrafice comparative, care a stabilit proveniența zăcământului aurului aluvionar component din zona Brad, jud. Hunedoara (Rechizitoriul 151, p. 18).

[48] Aceeași versiune i-a prezentat-o și colaboratorului său din USA, GNB, conform declarației pe care acesta din urmă a dat-o autorităților judiciare americane, precizând și că: „*acesta a fost motivul pentru care, deși inițial, a fost martor în ancheta din România, ulterior a devenit suspect, deoarece nu a vrut să dezvăluie identitatea clienților săi*”.

[49] Fratele acestuia, C.R., regizor, a realizat diverse producții de tip cinematografic, una din ele – cu titlul „Înapoi în cartier” (2011), surprinzând diferite episoade ale prolificei activități de dealer a fratelui său.

[50] Cu ocazia percheziției efectuate la domiciliul său din Cluj-Napoca, în Mănăștur, această piesă de recuzită a fost identificată, ridicată și ulterior depusă, împreună cu detectorul de metale Fisher CZ-20, la camera de corpuri delicte a I.P.J. Alba, la 28.07. 2008, conform procedurii penale.

[51] Asociația era administrată de M. C. I. și S. F., în spatele acestora operând însă un alt colecționar și dealer de antichități din acei ani, B. S., cu activități de licitații extinse în mai multe țări din Europa (*La Gallerie Numismatique*).

[52] Urmare a sesizărilor Direcției Județene pentru Cultură Tulcea, în anul 2022 au fost deschise mai multe dosare penale (patru!), pentru faptele de *efectuare de detecții neautorizate în situl arheologic* Troesmis și *distrugere*, de către persoane din București și Tulcea, fiind confiscate 5

neschimbată pentru o lungă perioadă de timp, complexele afectate parțial (locuințe, morminte, gropi menajere etc.), fiind lăsate la vedere alături de grămezile masive de pământ de pe marginea suprafeței nivelate, devenind practic adevărate tentații pentru deținătorii de detectoare de metale din zona de nord a Dobrogei, și nu numai. Faptul că a existat o febrilă activitate de detectare a artefactelor de metale este dovedit prin repetatele investigații judiciare efectuate în acest perimetru în anii următori, precum și de gropile de braconaj arheologic sesizate de echipele operative care au efectuat cercetările la fața locului în iunie 2002, dar și cea din 2015, dispusă pentru prelevarea probelor de sol, necesare analizelor fizico-chimice comparative[53].

Nu se cunosc prea multe date cu privire la contextul exact de descoperire al celor două table din bronz, însă rezultatele analizelor fizico-chimice comparative ale solului specific perimetrului nivelat, respectiv din probele prelevate din diverse locații ale tablelor recuperate[54], nu lasă loc altor discuții: artefactele au fost extrase dintr-un context situat în acel perimetru. Legăturile puternice între colector și braconierii siturilor arheologice din Dobrogea sunt dovedite prin mai multe probe, inclusiv cele care vor fi prezentate mai jos, respectiv existența a cel puțin 3 fragmente de tezaure monetare provenite, conform precizării punctuale, din situl de la „Troesmis" sau „Turcoaia" (**Fig. 19/a-c**), pe care le deținea înainte de 2007.

Datele operative precizează că cele două table de bronz intraseră deja în comerțul cu antichități din anul 2002. Prima menționare a celor două piese este în intervalul 23.11-29.11.2005, când la o licitație pe eBay (nr. 7369084492), de pe contul de utilizator cu numele „Dom' profesor" - care era membru eBay din 15.12.2000, cu reședința în SUA - apar: „*2 tabulae din bronz cu inscripție, lege oraș sec. II p.Chr. (Nr. 8356609348 – 59 x 50cm, 18 kg, Nr. 7369084492 – 67 x 54 cm, 21 kg*". Prețul la care erau oferite era cel de 48.000 £/buc, respectiv circa 142.000 Euro la schimbul valutar de la acea dată. De remarcat faptul că ambele fotografii erau de slabă calitate, fiind cu textul ilizibil. Totuși, la detalii apărea menționat numele împăratului emitent: *Marcus Aurelius* (!). Probabil că posesorul a realizat imediat riscul ca piesele epigrafice să fie remarcate de experți în domeniu, care să realizeze, prin deducții raționale, că sunt produsul

detectoare de metale și sute de piese arheologice. Situl „nivelat" devenise extrem de căutat de detectoriști: https://adevarul.ro/stil-de-viata/cultura/jaf-fara-precedent-la-cetatea-troesmis-1336368.html.

[53] Activitatea judiciară a fost dispusă de Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, fiind efectuată de lucrători ai Serviciului PCN din cadrul IGPR (Comisar șef Margareta Arsenescu, Cms Nicolae Popa) asistați de directorul DJC Tulcea, dr. Iulian Vizauer.

[54] Raportul de expertiză, realizat de Institutul de Expertize Criminalistice din cadrul IGPR, în baza Ordonanței Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, imediat după recuperarea și aducerea în țară a celor două artefacte, a confirmat aceleași caracteristici ale solului (Rechizitoriul 151).

unor activități ilegale[55], astfel se înțelege și faptul că piesele au fost retrase rapid de la vânzare, nu înainte ca ele să fie totuși remarcate și de unii arheologi experți din România[56].

Investigațiile ulterioare, efectuate în timpul desfășurării urmăririi penale, au relevat faptul că acel cont *eBay* era deținut de personajul nostru: *un cetățean român (...), stabilit în localitatea Bath, din Marea Britanie*[57]. După cum aminteam mai sus, de pe același cont: „Dom' profesor", în 10.11.2005 fusese oferită la vânzare și o brățară din aur, multispiralică (Brățara nr. 5 – „Mica Pariziană").

Tot din datele oferite de investigațiile judiciare, rezultă faptul că la 20.04.2006, prin firma *Ulpia Numismatics* LTD, a vândut ambele table filialei londoneze a unei reputate case de licitații, care le-a achiziționat cu 28.000 Lire sterline. Evident, prețul mult scăzut de tranzacționare al pieselor se poate explica printr-o realitate simplă: deoarece numele localității antice din care proveneau piesele apărea pe ambele artefacte, iar verificările efectuate de experții casei de licitații sugerau posibilitatea extrem de ridicată ca ele, neavând *pedigree*, să provină din activități ilegale, la negociere firma a folosit acest detaliu pentru a scădea considerabil valoarea de cumpărare. De remarcat că, probabil în urma aceleiași negocieri, vânzătorul precizează pe factura de comercializare faptul că „*piesele provin din colecția dr. Klaus Faber din Olanda, achiziționate de olandez în 1968"* - **Fig. 5**), fiind vândute *SC Ulpia Numismatics* LTD în noiembrie 2002. Erau, după cum s-a dovedit ulterior, încercări de derutare a potențialelor investigații penale ulterioare[58], precum și un cec în alb pentru cumpărător, prin care își dovedea astfel „buna credință la achiziționare"...

Casa de licitații le-a oferit spre vânzare în anul 2007, în SUA, fără succes, ca dovadă a riscului ridicat pe care îl conștientiza orice jucător cu experiență în domeniu în cazul achiziționării unor astfel de piese cu pedigree falsificat. Ulterior, textul celor două table a fost transcris de un epigrafist aflat în

---

[55] În lumea de specialitate a epigrafiștilor există persoane erudite care cunosc toate inscripțiile publicate anterior, sau cunosc modul în care se poate efectua în mod rapid și eficient o verificare privind pedigree-ul oricărei inscripții. Iar în cazul cu totul special al tablelor de legi municipale, despre care se știe că numărul celor cunoscute este extrem de mic, aproximativ 4-5, toate în mediul Peninsulei Iberice și al peninsulei Italice), apariția unor „intrări noi" ar fi devenit de notorietate într-un timp extrem de scurt! Încercarea de vânzare a tablelor devenea sinonimă cu valorificarea unui act de identitate... sub falsă identitate!

[56] Dosar penal 161/P/2005 – date operative; Alexandrescu, Gugl 2014.

[57] De pe același cont au fost licitate și alte artefacte cu certă proveniență din România. Astfel, la licitația cu ID-ul 7364730794, din 08.11.2005, a fost postat un coif metalic de legionar *(Roman legionary helmet*, 1 st C. AD), cu prețul de 9000 USD. Sursa: Dosar penal 151/P/2005.

[58] Datele obținute ulterior de la autoritățile olandeze au precizat că Dr. Klaus Faber nu a deținut astfel de bunuri, deoarece ele nu apar în inventarul oficial al colecției sale... Concluzia: un fel de spălare a originii ilegale, sau o metodă de tip „Mătușa Tamara"!

legătură cu reputatul profesor Werner Eck, de la Universitatea din Köln, care realizează de la bun început care este proveniența și posibila traiectorie ilegală a monumentelor epigrafice, astfel că a luat de urgență legătura cu profesorul Ioan Piso, de la Universitatea din Cluj-Napoca, care la 24 iulie 2007, a sesizat autoritățile judiciare cu privire la cele *două table de legi*, cel mai probabil sustrase de pe teritoriul național. Textul copiat de pe table, primit de la prof. Werner Eck din Köln, a fost suficient profesorului Ioan Piso pentru a realiza, la 20 ianuarie 2009, un *Raport de expertiză*[59] în cadrul dosarului penal înregistrat la P.C.Ap. Alba Iulia, concluzia acestuia fiind: „*plăcile sunt fără nici o îndoială autentice, provin din orașul roman Troesmis (Iglița-România), reprezintă cel mai important document scris aparținând istoriei noastre vechi. Din punct de vedere științific, piesele sunt excepționale și trebuiesc recuperate*”[60].

La 19 februarie 2009 – tablele sunt date în urmărire internațională prin INTERPOL[61] (**Fig. 4/a-b**), iar în 2012, la 6 aprilie este înregistrată o nouă sesizare din oficiu privind cele două *tabulae în urma declarației date de* William Thomas Veres, dealer britanic de origine maghiară, care cunoștea date importante privind traseul urmat de aceste bunuri. Cu același prilej este completată solicitarea de dare în urmărire a celor două *tabulae*, cu precizarea exactă a locației unde se aflau la acel moment.

În fine, în aprilie 2012, profesorul Werner Eck a pus la dispoziția autorităților judiciare române fotografiile pieselor (**Fig. 4/c-d**), realizate în locația de bază a casei de licitații, situată în Londra. Pentru ca lucrurile să fie și mai clare, profesorul Eck a publicat, în 2013, în prestigioasa *Revue historique de droit français et étranger*, un amplu studiu, prin care a oferit organelor judiciare toate detaliile legate de modul în care au apărut, spre vânzare, în diverse ipostaze, tablele cu Constituția Municipiului Troesmis, în piața neagră a antichităților[62].

În urma activităților de asistență judiciară internațională purtate cu autoritățile judiciare britanice (Metropolitan Police – New Scotland Yard) și SUA, piesele au fost localizate în mod cert, iar casa de licitații deținătoare a oferit factura în baza căreia piesele au fost achiziționate. În aprilie 2015, casa de licitații de la Londra acceptă predarea artefactelor, cu condiția ca numele ei să nu apară în dosarul penal, iar în mai 2015, cele două table din bronz, conținând

[59] Conceperea unui raport de expertiză doar pe baza textului transcris, fără a avea bunurile materiale în față, sau chiar fără a avea fotografiile lor (!), vorbește de la sine cu privire la nivelul de profesionalism.
[60] Rechizitoriu 151.
[61] Inițial a fost postat doar textul acestora, iar ulterior și imaginile fotografice.
[62] Eck 2013.

Constituția Municipiului Troesmis, au fost depuse la Ambasada României din Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord[63].

6. Scuturile din fier de la Piatra Roșie

Din datele operative ale dosarului penal 300/P/2010, rezultă că în cursul anului 2001, o grupare de braconieri care acționa în arealul cetății dacice de la Piatra Roșie (Alun, com. Boșorod, jud. Hunedoara, cod RAN 88500.02, cod LMI HD-I-s-A-03200), monument UNESCO), au detectat într-un context adâncit aflat în proximitatea clădirii cu absidă[64], situată pe extremitatea de nord a terasei superioare a cetății, un bloc masiv de fier, având aspectul unei roți. Inițial, la extragerea violentă a acesteia[65], s-a considerat că este un singur artefact, care fiind din fier, nu are o valoare prea mare. Din acest motiv „piesa" a fost abandonată lângă groapa efectuată[66]. Ulterior însă, conștientizând faptul că este posibil să fie vorba despre ceva valoros[67], braconierii revin la fața locului și recuperează artefactul, care s-a dovedit a fi fost, de fapt, un grup de mai multe (7 sau 9) discuri din fier, puternic oxidate și lipite între ele, fiecare având decor vegetal, geometric pe circumferință și câte o reprezentare animalieră în centru. Datorită formei lor, care arhetipal aduce cu un scut, sau cu un *umbo* de scut, s-a încetățenit acest termen, în literatura juridică și în actele scrise ale dosarelor penale. Deși s-a constatat că funcționalitatea lor nu era aceea a scuturilor, s-a optat pentru păstrarea lor ca atare, pentru a nu conturba, terminologic, bunul mers al judecății acestor dosare. Părerea unanimă a celor care cercetează civilizația dacică din zona Munților Șureanu este aceea că ele au făcut parte din panoplia unor temple, având efectiv funcția de „icoane" care făceau trimitere la anumite particularități ale vieții spirituale ale dacilor, respectiv la reprezentări figurative care făceau trimitere la arhetipuri ale manifestărilor de tip religios.

Și în cazul acestor artefacte distincte, se cunoaște că între anii 2001-2002 au circulat fotografii cu ele, expuse pe un covor persan, în Deva, Orăștie și Cluj-Napoca (**Fig. 6**), fără a-și găsi cumpărători. Cert este că „Dom' profesor", aflând de aceste piese, le-a achiziționat, în intenția de a le valorifica în afară.

---

[63] Ulterior, atașatul de interne al României pe lângă Ambasada de la Londra, Comisar șef Robert Marin, a adus bunurile la București, la Muzeul Național de Istorie a României.

[64] Cercetată la jumătatea secolului trecut de Constantin Daicoviciu.

[65] Cu ocazia cercetării la fața locului, efectuată în două secvențe distincte, în luna mai 2012, pe fundul complexului au fost găsite marginile rupte ale cel puțin două din scuturile extrase din groapă.

[66] Abandonarea bunurilor din fier, considerate ca nefiind atractive din punct de vedere financiar, era o practică obișnuită în anii 1998-2008, în arealul cetăților dacice.

[67] Nu este exclus ca această schimbare de atitudine să fi fost posibilă sau să fi survenit chiar în urma unei consultări cu „Dom' profesor".

Două dintre piese au ajuns la firma *Freeman & Sear*, dar nu direct, ci prin intermediarul Kai Schmidt, din Germania[68].

Despre piesele de la *Freeman & Sear*, date prețioase au fost găsite chiar pe pagina web (http://www.freemanandsear.com/), unde la licitația din 28 aprilie 2008, la poziția M0219B, apar cele două scuturi din fier „Traco-Dacice, posibil regale secolul II BC – I AD" (**Fig. 9**). Primul are în centru reprezentarea unui bour (taur) în picioare orientat spre stânga **(Fig. 9a**), în vreme ce al doilea are un animal fantastic, compus din elemente specifice mai multor specii (**Fig. 9b**). Prețul era de 45.000 USD. În ciuda localizării proprietarilor și a disponibilității lui Robert Freeman de a colabora pentru recuperarea pieselor (2011), acestea nu au fost repatriate până în prezent. Din fericire, alta a fost soarta altor două dintre „scuturi", unul cu reprezentarea bourului spre dreapta și al doilea cu reprezentarea grifonului, tot spre dreapta (**Fig. 7-8**), care au fost achiziționate de Robert Haber, arheolog colecționar și comerciant de antichități din New York, asociat firmei *Robert Haber & Associates*, cumpărase cele două piese în 2004 de la firma *Samus Numismatics*[69] și a informat autoritățile române în 2010, după ce a aflat proveniența lor ilicită. Pentru recuperarea scuturilor a fost plătită suma de 39.430 de euro, cu titlu de justă compensație. Odată cu piesele a fost predat și un raport de expertiză efectuat asupra celor două artefacte, considerate a fi romane (*Roman roundels*).

În luna iunie 2010, organele judiciare române au fost sesizate de colecţionari care, aflând despre proveniența monedelor *Lysimach* şi a artefactelor cumpărate la expoziţiile din Viena şi München, de la membrii asociației infracționale, au formulat oferte de restituire a unui *lot de 229 monede* (*27 monede Lysimach din aur* (**Fig. 13/c**) *şi 202 monede Koson din argint* (**Fig. 13/b**), *o brățară din aur şi o pereche de scuturi*, toate sustrase din siturile Munţilor Orăştiei[70].

Elementul care îl leagă nemijlocit pe „Dom' profesor" de exportarea ilegală și comercializarea în SUA, a celor 4 „scuturi" din fier (2 recuperate și alte 2 identificate), este tocmai prezența unui „scut fragmentar din fier" - cu reprezentarea în medalionul central a unui leu - în lotul predat în februarie 2006 la MNIT (**Fig. 12**).

Însă există și alte probe care îl identifică fără echivoc ca exportator ilegal: factura prin care au fost vândute cele două colecționarului din New York și facturile puse la dispoziția organelor judiciare de către acesta.

---

[68] Conform declarației susținute în fața FBI de Robert Freeman, la 1.11.2011. Ambele „scuturi" care s-au aflat la un moment dat pe pagina web a firmei sale au fost ulterior vândute, unul către colecționarul Ira Goldberg, iar al doilea unei persoane a cărei identitate a preferat să nu o spună.

[69] Factura nr. 1424 din 30 martie 2004, aflată în dosarul penal nr. 457/P/2016, vol. II, fila 14. Ciută, Lazăr 2008; Purdea, Borangic 2025, p. 270, nota 30.

[70] Rechizitoriul 300.

7. Tezaurele de Kosoni[71] din aur

În timpul efectuării investigațiilor legate de Tablele de la Troesmis, organele judiciare române implicate în probarea activității infracționale a talentatului „Dom' profesor", au fost notificate despre faptul că la 5 septembrie 2010[72], acesta a fost depistat de autoritățile britanice din districtul Kent, în imediata apropiere a intrării rutiere în tunelul care traversează Canalul Mânecii, având în autoturism un lot de 145 monede Koson din aur, 12 monede romane şi trei monede bizantine din aur, toate puse în urmărire prin Interpol. Dealerul de antichități se deplasa spre casa de licitații *Fritz Rudolph Künker* din Osnabrück, Germania, pentru a efectua tranzacții ilegale de reciclare a bunurilor sustrase din siturile românești[73]. Raportul de expertiză efectuat de specialistul Muzeului Național de Istorie a României[74] la sediul British Museum, a relevat faptul că între acest lot de Kosoni din aur și alt lot, de 142 de Kosoni, predat la Parchetul Curții de Apel Alba Iulia în septembrie 2009[75] (**Fig. 13/a**), există similitudini puternice, evidente, care permit emiterea concluziei că ele reprezintă loturi distincte ce provin din același mare tezaur (!), care a fost împărțit imediat după descoperire. Recuperările ulterioare ale unor fragmente de loturi cu numere care oscilau în jurul cifrei 142-145, au confirmat această concluzie, respectiv faptul că tezaurul de la Vârful Muncelu a conținut un număr mare de piese (multiplu de 145!), fiind segmentat ulterior în tranșe egale (*split*), în scopul valorificării prin exportare a sa, de acestea ocupându-se tocmai brokerul aflat în atenția noastră.

8. Tezaurele Koson din argint

În alt film realizat de fratele său în 2015, apare o scenă în care colectorul poartă o discuție cu un alt personaj implicat în traficarea de bunuri de proveniență arheologică, căruia îi precizează, cu o mândrie nedisimulată, că „*astfel de monede nici nu erau cunoscute de numismații din întreaga lume*"[76].

---

[71] Vom evita utilizarea termenului de „monedă" în cazul Kosonilor, date fiind ultimele interpretări de specialitate privind funcționalitatea și destinația acestor artefacte.

[72] Adică în perioada în care, la solicitările judiciare, el continua să declare că nu a fost și nu este implicat în activitățile de traficare a bunurilor culturale sustrase din siturile arheologice protejate.

[73] În urma percheziției efectuate în anul 2011 la sediul casei de licitații din Osnabrük, au fost identificate probe din care rezulta faptul că lotul interceptat de poliția engleză nu era primul vândut! Au mai existat, anterior, alte loturi similare vândute de același intermediar...

[74] Dr. Ernest Oberlander-Târnoveanu, în septembrie 2011.

[75] Lotul a fost predat de A. F., din Sebeș, care a precizat că a primit o parte a unui tezaur monetar identificat și sustras din situl de la Grădiștea de Munte-*Vârful Muncelu*, unde fuseseră investigate, anterior, de către organele judiciare ale IPJ Hunedoara, circumstanțele unei acțiuni de braconaj exact în interiorul fortificației existente pe vârful Muncelu.

[76] Filmul Hensi 3D: https://www.youtube.com/watch?v=FuLrDJg1f-g. Tot cu privire la kosonii din argint, personajul mai precizează: „*aceştia trebuiau să fie din aur ... îs inediți... nici un dealer nu se leagă cu ei la cap, le e frică că sunt falși*"... Pe grupurile de discuții ale numismaților din SUA, majoritatea membrilor s-au pronunțat inițial cu privire la aceste piese ca fiind falsuri.

Este, practic, unul din elementele care îl leagă de valorificarea primului tezaur de Kosoni din argint, descoperit tot în situl de la Grădiștea Muncelului-Fețele Albe, în sectorul *La Arsuri*, în arealul care furnizase și tezaurul Koson din aur (*Fagii lui Bodea*), tezaure multiple de denari romani[77] și tezaurul de tetradrahme de tip Hunedoara-Rădulești[78].

Simptomatic este faptul că primul Koson din argint a fost oferit la licitație publică deja în anul 2004, la Geneva, la o casă de licitații[79] deținută de concurentul principal de pe piața de antichități cu proveniență românească.

Conform concluziei *Raportului de expertiză* emis de expertul desemnat de autoritățile judiciare, rezultă că alături de emisiunile „Clasice" cu reprezentarea consulului încadrat de lictori pe avers, respectiv a acvilei pe revers: „din lotul de 202 piese din argint - 163 piese aparțin unui tip nou, cu legenda *Koson Droyeis*, inspirat iconografic de emisiunile de tip Macedonia Prima; datare – sfârșitul sec. II a.Chr. – mijlocul sec. I p.Chr."[80]. Despre proveniența bunurilor traficate de „Dom' profesor" există multe alte date operative obținute în cursul investigațiilor judiciare.

9. Loturile predate la MNIT

Pentru a înțelege mai bine amploarea demersului de colectare de artefacte braconate de detectoriști aflați în contact permanent, am realizat o hartă pe care am marcat majoritatea localităților din care proveneau piesele predate MNIT (**Fig. 22**), în special cele din mai 2007 (**Fig. 14-19**). Datele necesare au fost obținute prin parcurgerea în paralel a *Anexei I*, la procesul-verbal de predare primire (**Fig. 20-21**), care are o rubrică în care se află localitatea de proveniență, respectiv a tuturor fotografiilor puse la dispoziție de arheologii care au efectuat operațiunile de recepție la MNIT. În prealabil, fiecare dintre localitățile menționate pe biletul sau pachetul în care se aflau, a fost verificată în *Repertoriul Arheologic Național*.

A priori, trebuie să acceptăm o realitate care ne obligă să înțelegem că piesele predate la MNIT nu reprezentau nici pe departe cele mai spectaculoase sau valoroase dintre cele colecționate, ci mai degrabă pe cele pe care le avea „pe stoc"

Aceasta a fost opinia generală până la momentul în care Harlan J. Berk, deținător al unei case de licitații din Chicago, după ce a examinat un lot de peste 100 astfel de piese, a avut o intervenție menită să combată suspiciunile că noile monede de argint ar fi falsuri moderne: „*Am o veste neplăcută pentru cei sceptici: piesele sunt AUTENTICE!*". Lotul de Kosoni din argint recuperat de autoritățile române în 2011, prin negociere directă, a provenit exact de la Harlan J. Berk.

[77] Bibliografia de specialitate reține descoperirea, în acest areal între 2004-2005, a mai multor tezaure de acest fel. Sunt de reținut: *un tezaur compus din 5000 de denari republicani, câteva drahme Alexandru cel Mare, și aproape 100 de imitații dacice de denari republicani* (Davies 2008); *un tezaur de 6000 de denari* - Davies 2006; Davies 2006a.

[78] Constantinescu *et alii* 2018, p. 341-352.

[79] *La Galerie Numismatique – Bogdan Stambuliu*, Vente aux enchères IV, desfășurată la 28.11. 2004.

[80] Rechizitoriul 300, p. 24. Dr. Hab. Cristian Găzdac a efectuat expertizarea.

la un moment dat și la care a putut să renunțe fără a-și provoca pagube financiare prea mari. Posibil să fi existat chiar o operațiune de selectare prealabilă, cele mai valoroase fiind reținute pentru a fi exportate din țară.

De la bun început, constatăm faptul că în totalitatea lor, piesele predate în cele trei tranșe provin din 44 de situri arheologice listate în RAN (!), în proporție covârșitoare (peste 90%), din situri de categoria A aflate în curs de cercetare, 8 se află pe lista scurtă a celor mai importante 10 situri de interes arheologic național prioritar, iar 5 sunt și monumente UNESCO! Simpla parcurgere a numelor acestora evidențiază că multe dintre ele au rezonanțe puternice pentru oricine se ocupă de arheologie sau istorie veche. Realizăm, în primul rând, că sunt acoperite, practic, toate regiunile istorice ale României, cu accent pe Dobrogea, Transilvania, Moldova și Oltenia. Mai slab reprezentate sunt Banatul și Crișana, situație explicabilă prin existența anterioară, în acele regiuni, a unor traficanți cu legături deja existente cu rețelele din Vest. Constatăm de asemenea că există o predilecție pentru siturile din cea de a doua epocă a fierului (La Tène), și a celor din epoca romană (orașe, castre, castre de marș sau castre de *limes*).

Încurajați de lipsa de reacție a autorităților, între 1990 și 2005, mulți au considerat că este bine să-și tezaurizeze câștigurile financiare investind în bunuri culturale de patrimoniu, creând astfel o *cerere* de astfel de obiecte, aflată în creștere. Braconierii și-au asumat rolul *ofertei* în ecuația dată. Sursele cele mai facile au fost cele ale siturilor arheologice nesupravegheate și cu depuneri materiale care nu se regăseau în nicio evidență anterioară (bază de date, inventar, fotografie, publicație etc.), care să probeze furtul[81]. Au scăpat din vedere faptul că există și alte metode și mijloace prin care un artefact extras recent din pământ poate fi identificat ca fiind furat, cu toate strădaniile de *spălare*, la propriu și la figurat, depuse de cei implicați în acest trafic. Ecuația acestui lanț este sintetizată inspirat de o recentă analiză făcută de experții în domeniul patrimoniului cultural din spațiul nordic: *hoți diferiți, o singură motivație financiară (different thieves, one financial motive!*).

Mai stăruim asupra unui aspect sesizat frecvent în cazul piețelor de antichități, și anume asupra așa-numitei *piețe gri (grey market)*, numită astfel deoarece ea este percepută ca situându-se între cea *neagră*, evident ilegală și cea *albă*, legală (**Fig. 23**). Bunurile culturale, susceptibile să aparțină patrimoniului cultural, sustrase din contextele lor originare, reprezintă *intrări noi*, necunoscute anterior de specialiști, neluate în evidențe sau inventare anterioare. Interfețele prin care ele sunt valorificate constituie piața gri, ilustrată în tabelul de la **figura 23**.

Colecțiile private, concepute în anii tulburi de după 1989, neluate în evidențe ale instituțiilor publice (lucru de altfel aproape imposibil, datorită nelegalității lor!),

[81] Nu trebuie trecută cu vederea, cum precizam mai sus, nici colecțiile publice, muzeale, care s-au dovedit a fi, după caz, o altă sursă destul de facilă pentru hoți.

reprezintă practic, azi, *intermediarii,* sau *vehiculele*, între piața neagră și cea albă, în cadrul lor fiind albite artefactele cărora li se conferă o origine sănătoasă (*pedigree*)[82].

Ce ne învață cele de mai sus? O lege de bază a pieței, chiar și a celei *negre a antichităților* (!), este aceea că dacă nu există *cerere*, nu există nici *ofertă*! Despre rolul activ al colectorului, care inițial a fost un simplu colecționar, apoi intermediar, pentru ca în final să devină traficant, vom insista la concluzii. Acest proces se dezvoltă în timp, este deosebit de complex, deoarece implică extrem de mulți factori și situații dinamice, care obligă la o versatilitate evidentă, calculată, la o adaptabilitate permanentă, chiar la o anumită doză de oportunism și noroc. Este o profesie riscantă, care impune reziliență, ambiție și abilitate socială. Profilul moral dovedește, de cele mai multe ori, că depunerea unor eforturi considerabile în scopul ascunderii și disimulării adevăratelor acțiuni, ei sunt deplin conștienți de faptul că încalcă prevederile legii, că generează și provoacă prejudicii considerabile, astfel că putem vorbi și despre un sentiment al vinovăției, deși acesta va fi aproape imposibil să fie relevat public.

În ecuația furnizată de procesul de spălare a artefactelor culturale de proveniență arheologică, rolul pe care îl joacă colectorii intermediari este esențial. Ei sunt, prin excelență, factorul dinamic care face posibilă această schemă infracțională. Casele de licitații din Europa Centrală și de Vest, deși pretind că nu au cunoștință despre originea ilicită a bunurilor pe care le preiau de la acești intermediari (cu tot efortul lor de „a părea serioși"), în realitate știu cu certitudine că ele sunt furate și exportate ilegal (!).

Dar pentru că legislația lor națională nu prevede explicit interdicții privind achiziționarea de bunuri susceptibile a avea o origine ilicită, profită de oportunitățile care li se oferă, pe care chiar le cultivă[83]! Este practic un caz de complicitate cât se poate de evidentă, un caz de *win-win*, din care câștigă și colectorul intermediar (ca atare și braconierii de situri!) și casa de licitații, și chiar și statul în care își află sediul acea casă de licitații[84]. Cum altfel putem

[82] Asupra fenomenului „colecționarilor de carton", vezi și Ciută 2019.

[83] Privitor la această speță, nu întâmplătoare este menționarea unui episod la care am asistat în anul 2008, la o conferință internațională organizată de primăria Vienei și Stadt Museum (Muzeul Orașului), cu tema protejării Patrimoniului Cultural (CNTH). Proprietarul unei cunoscute case de licitații - cu sediul în centrul Vienei, lângă Stephansdom - a ținut să participe la conferință, iar în discursul său a precizat că deoarece muzeele, institutele de arheologie, universitățile și în general instituțiile publice cu responsabilități în cercetarea și gestionarea patrimoniului cultural arheologic se confruntă cu greutăți financiare, singurul mod de ieșire din acest impas ar fi acela ca să demareze demersurile legale prin care o bună parte a patrimoniului deținut în depozitele acestora să fie pus în circulație, pe o piață liberă, care ar asigura resursele necesare pentru continuarea cercetărilor.

[84] Cu prilejul manifestării precizate la nota precedentă, același proprietar de casă de licitații afirma că statul (austriac) obține profituri de pe urma tranzacționării bunurilor culturale, astfel că originea lor și legalitatea provenienței nu reprezintă o prioritate pentru stat.

înțelege situațiile frecvente în anii 1995-2015, când brusc, de nicăieri, într-o manieră partenogenetică, apar pe piață *jucători* din Europa de Sud-Est, în special din zona balcanică, cu piese și tezaure inedite, extrem de rare și chiar unicate?

10. Concluzii

Cazul prezentat documentează transformarea progresivă a unui colecționar și cunoscător autodidact al numismaticii într-un intermediar profesionist al comerțului transnațional cu antichități. Această metamorfoză nu trebuie înțeleasă doar ca o succesiune biografică - colecționar, comerciant, colector și traficant -, ci ca un proces de acumulare și valorificare a unor competențe specializate. Cunoștințele privind identificarea, datarea, raritatea și valoarea comercială a monedelor i-au oferit un avantaj evident în raport cu descoperitorii clandestini care dețineau obiectele, dar nu dispuneau de competența și conexiunile necesare valorificării acestora. Expertiza numismatică (și nu numai!) a devenit astfel o formă de capital economic și relațional, utilizată ulterior și pentru alte categorii de artefacte. Rolul său principal în cadrul pieței ilicite nu a fost acela de simplu cumpărător sau revânzător, ci de ***broker*** situat la interfața dintre furnizorii locali și piața occidentală de antichități. Datele prezentate indică faptul că el prelua, selecta, evalua și agrega bunuri provenite de la persoane și grupuri diferite, după care identifica modalitățile și piețele potrivite pentru comercializarea lor. El a îndeplinit astfel o funcție de conectare între două medii care nu puteau comunica direct: grupurile implicate în detecții și săpături neautorizate și dealerii, colecționarii ori casele de licitații din Europa și Statele Unite. Din această perspectivă, importanța sa a derivat mai puțin din controlul direct asupra activităților de braconaj și mai mult din capacitatea de a transforma descoperirile clandestine în bunuri tranzacționabile internațional.

Poziția sa în rețea a fost consolidată de reputația de specialist și de capacitatea de evaluare a obiectelor. Pseudonimul „Dom' profesor”, sub care apărea în mediile furnizorilor, reflectă recunoașterea unei autorități bazate pe cunoaștere, nu neapărat pe exercitarea unei conduceri formale asupra grupurilor locale. În această calitate, pare să fi funcționat ca un nod central de expertiză și intermediere, capabil să reducă incertitudinea comercială atât pentru furnizori, cât și pentru cumpărători. Această poziție explică autonomia sa operațională și faptul că a putut menține contacte cu surse multiple, fără să depindă exclusiv de o singură grupare sau de un singur sit arheologic.

Înființarea și utilizarea unor societăți comerciale în România, Regatul Unit și Statele Unite au reprezentat o etapă decisivă în profesionalizarea și internaționalizarea activității sale. Acestea au oferit infrastructura necesară emiterii de facturi, efectuării transferurilor bancare, organizării vânzărilor în consignație și accesării unor piețe de artă cu o putere financiară mult mai mare decât cea românească. Existența acestor firme nu dovedește, în sine, caracterul ilicit al tuturor tranzacțiilor desfășurate prin intermediul lor. Totuși, în cazurile documentate privind brățările dacice, tablele de la Troesmis, piesele din fier de la Piatra Roșie și unele loturi monetare, ele au constituit

instrumentele comerciale prin care bunurile fără o proveniență legală verificabilă au fost introduse în circuitul internațional.

Activitatea analizată ilustrează mecanismul de trecere a bunurilor arheologice din piața neagră în piața gri și, ulterior, în circuitul aparent legal al comerțului cu antichități. Această trecere nu presupunea modificarea fizică sau falsificarea obiectului, ci construirea unei biografii comerciale care să înlocuiască proveniența arheologică reală. Emiterea unei facturi, asocierea cu o societate comercială, invocarea unei colecții mai vechi, transmiterea în consignație și apariția într-un catalog ori pe o platformă de vânzare puteau conferi bunului o aparență de legitimitate. Cazul tablelor de la Troesmis este deosebit de relevant, deoarece arată cum declararea provenienței dintr-o colecție anterioară putea funcționa ca mijloc de distanțare a obiectului de contextul său real de descoperire. Din această perspectivă nu a fost, prin urmare, numai un transportator sau comerciant, ci un participant activ la procesul de reconstruire comercială a provenienței artefactelor.

Diversitatea geografică și tipologică a bunurilor asociate activității sale indică existența unei rețele de aprovizionare cu o extindere națională (**Fig. 10, 22**). Obiectele predate muzeului din Cluj și artefactele identificate în tranzacțiile internaționale sunt asociate unor situri din toate regiunile României. De asemenea, activitatea sa a depășit rapid domeniul numismatic, incluzând podoabe din aur, arme și piese din fier, monumente epigrafice din bronz, vase, unelte și alte categorii de bunuri arheologice. Această diversificare arată trecerea de la specializarea inițială în monede la o formă generalizată de colectare și intermediere a antichităților[85]. Provenințele consemnate în documentele de predare trebuie însă tratate drept origini declarate sau înregistrate, nu în toate cazurile drept provenințe arheologice demonstrate independent[86].

Principalele studii de caz, prezentate mai sus, indică o capacitate de adaptare a strategiilor comerciale la natura și valoarea fiecărui obiect. Brățările dacice au fost oferite prin firme, consignații, galerii și platforme online; tablele de la Troesmis au fost comercializate pe baza unei provenințe declarate ca aparținând altor colecții; piesele din fier de la Piatra Roșie au circulat prin intermediari și dealeri din mai multe state; Kosonii au fost transportați personal în tranșe orientate spre importante firme numismatice europene. Nu se observă, așadar, o singură metodă de valorificare, ci un repertoriu flexibil de procedee, selectate în funcție de vizibilitatea, raritatea, dimensiunile, valoarea și riscurile juridice ale expunerii bunurilor. Facturile, rapoartele

[85] Din declarația colaboratorului său GNB, rezultă că la închiderea afacerii Samus Numismatics LLC (2007), din cutia de depozit a firmei au fost preluate, odată cu monedele existente „*multe cărți vechi valoroase pe care le-a trimis în Marea Britanie*", precum și statuete din bronz (divinități romane).

[86] Fără îndoială, în viitorul apropiat arheologii se vor apleca asupra problematicii acestor bunuri, pentru a verifica, prin utilizarea tuturor căilor și metodelor de investigație, veridicitatea sursei de proveniență (siturile precizate la predare) respectiv implicațiile acestor descoperiri. Avansăm această idee, din perspectiva unor cazuri cunoscute în bibliografia de specialitate, în care proveniența unor artefacte recuperate pe cale judiciară a fost contestată, nu doar de inculpați, ci chiar de arheologi, experți, cercetători consacrați.

de expertiză și ofertele de restituire ulterioare permit reconstruirea parțială a acestor trasee comerciale.

Predarea către Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei a unui număr foarte mare de artefacte oferă o imagine indirectă, parțială, asupra dimensiunii activității de colectare, care surprinde prin dimensiune. Chiar dacă motivația exactă a acestor predări nu poate fi stabilită numai pe baza succesiunii cronologice a evenimentelor, loturile demonstrează capacitatea de a concentra și administra un stoc considerabil de bunuri arheologice. Totodată, ele sugerează că piesele remise instituției muzeale ar fi putut reprezenta numai partea disponibilă a unui fond mult mai amplu (!), din care bunurile cu valoare comercială ridicată fuseseră deja selectate pentru piața internațională. Această ipoteză am prezentat-o ca inferență analitică, nu ca fapt definitiv stabilit.

Eficiența activității sale a fost favorizată de vulnerabilitățile instituționale și comerciale ale perioadei postcomuniste. Expansiunea detecțiilor neautorizate, insuficienta supraveghere a siturilor, dificultatea inventarierii bunurilor încă nedescoperite, lipsa unor mecanisme rapide de cooperare internațională și practicile deficitare de verificare a provenienței pe piața occidentală, au creat condițiile în care asemenea rețele puteau funcționa. Colectorul clujean a exploatat spațiul dintre legislațiile statelor de origine, de tranzit și de destinație, precum și diferența dintre imposibilitatea imediată de a demonstra furtul unui obiect recent extras și posibilitatea de a-i construi rapid un istoric comercial[87].

În plus, a urmărit în permanență ocultarea activităților sale, în speranța că fie ele nu vor face obiectul unor investigații judiciare, fie vor fi suficient de ascunse pentru a fi reconstituite. Acest comportament l-a păstrat de-a lungul întregii instrumentări a dosarelor penale, precum și în faza judecării acestora.

În fine, cazul de mai sus demonstrează că intermediarul specializat constituie una dintre verigile esențiale ale pieței ilicite de antichități. Braconierii puteau identifica și extrage artefactele, dar nu aveau întotdeauna capacitatea de a le autentifica, evalua, exporta și comercializa. La celălalt capăt al lanțului, dealerii și cumpărătorii occidentali aveau resurse financiare, dar nu acces direct și sigur la descoperirile clandestine. Intermediarul a făcut posibilă întâlnirea dintre ofertă și cerere, asumându-

[87] Deși obiectivul prezentului studiu nu este analiza aspectelor juridice ale faptelor și nici modul de aplicare a sancțiunilor în urma judecării cauzelor, să precizăm că în 2018, Tribunalul Hunedoara l-a condamnat în primă instanță pentru *spălare de bani* în legătură cu transferul a două „scuturi" și deținerea a 145 de monede Koson. În iunie 2020, Curtea de Apel Alba Iulia a pronunțat o hotărâre definitivă de patru ani de închisoare cu suspendare, pentru infracțiunea continuată de spălare a banilor. În hotărârea definitivă au fost reținute trei componente: transferul celor două „scuturi", dobândirea și deținerea celor 145 de piese Koson și operațiunea referitoare la plăcile epigrafice de la Troesmis. Instanța a dispus confiscarea specială a bunurilor culturale.

și funcțiile de selecție, evaluare, agregare, transport, documentare comercială și negociere[88].

Din această perspectivă, „Dom' profesor de la Cluj" poate fi considerat ca fiind unul dintre cei mai importanți și mai bine documentați brokeri transnaționali ai antichităților provenite ilegal din România în primul deceniu al secolului al XXI-lea[89].

ABOUT COLLECTIONS AND COLLECTORS (II). FROM NUMISMATIC COLLECTING TO THE TRANSNATIONAL BROKERAGE OF ANTIQUITIES FROM ROMANIA. THE TALENTED "DOM' PROFESOR FROM CLUJ"

ABSTRACT

During the judicial actions, generically known as the *Dacian Gold Files*, the investigators faced, very often, incredibly unusual situations, unexpected, even paradoxical, which accumulated aspects that showed the absurd and the ludicrous, but which, in the last instance, describe, in an inspired way, we can say, details of the structure of the individual and collective mind of those involved in trafficking the cultural assets, stolen from archaeological sites. The present study wants to bring to the attention of the public interested in the issue of national cultural heritage that has been subject to financially motivated criminal acts (theft, trafficking), in particular the problem of "occasional" collections and collectors which appeared in the Romanian landscape in early 2000's, a unique case, atypical at first sight, but symptomatic for that period. We also focus on an aspect frequently observed in the case of antique markets, namely on the so-called *gray market*. It is named the grey market because it is perceived as being between the black, obviously illegal and the white, legal market. The cultural assets, likely to belong to the cultural heritage, stolen from their original contexts, represent *new entries*, previously unknown to the experts, not taken into account in previous records or inventories. The interfaces through which they are sold are the gray market, illustrated in the figure 23. *The private collections*, designed in the turbulent

[88] Din acest punct de vedere rămâne simptomatică, declarația făcută de el colaboratorului CNB, consemnată în declarația celui din urmă: „*El a spus că a muncit din greu timp de zece, cincisprezece ani pentru a-și construi o rețea de relații și pentru a-i cunoaște pe toți acești oameni și că întreaga lui afacere se baza pe faptul că îi cunoștea și că aceștia - colecționarii - aveau încredere în el. În acest domeniu există numeroase fraude și falsuri, iar el oferă garanții; de aici își câștiga banii, din capacitatea de a garanta că obiectele sunt autentice. Și nu voia să împărtășească aceste informații cu nimeni. Nici mie nu mi-a spus nimic; a păstrat pentru sine toate aspectele legate de afacerea sa*".

[89] Avansăm această sintagmă fie și numai din perspectiva cantitativă a valorii cumulate a bunurilor arheologice asociate activităților imputate inculpatului în rechizitoriul din dosarul 151/P/2005, care se ridică la suma de 869.700 euro, la care se adaugă, în cel de-al doilea dosar (300/P/2010), bunuri evaluate la 101.500 euro, 45.000 USD și 28.000 GBP. În perioada de apogeu a activității sale de broker, conform datelor operative din dosarele penale, deținea preempțiunea pentru bunurile braconate din Transilvania și Oltenia, fiind în concurență pentru Dobrogea cu un alt actor al fenomenului, B.S., deținătorul caselor de licitații cu titulatura: *La Galerie Numismatique*.

years after 1989, not mentioned in the records of the public institutions (impossible due to their illegality), represent, today, *the intermediaries*, or *the vehicles*, between the black and the white markets.

EXPLANATION OF FIGURES:

Fig. 1. Bracelet no. 5 - ”The Little Parisian” (”Mica Parizianǎ”), illegally exported and trafficked in USA (source: https://www.mnir.ro/bratarile-dacice-de-aur/).
Fig. 2. Bracelet no. 9 – ”The Little New Yorker” (”Mica Newyorkezǎ)”, illegally exported and trafficked in USA (source: https://www.mnir.ro/bratarile-dacice-de-aur/).
Fig 3. Receipt of consignment for two gold wire spiral armbands.
Fig. 4. The two bronze tablets inscribed with the *Municipal Constitutio of Troesmis* have been included in the INTERPOL database of stolen cultural property (source: Case File No. 151/P/2005). Bronze tablets containing sections of the *Municipal Charter of Troesmis*, photographed at the London auction house from which they were later recovered (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 5. Invoice documenting the sale of the two bronze tablets on 20 April 2006 (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 6. Two iron “shields” from Piatra Roșie, offered for sale by intermediaries involved in the illicit antiquities trade in Deva in 2004 (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 7. Iron “shield” depicting a griffin, recovered from a collector in New York in 2010 (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 8. Iron “shield” depicting an aurochs, recovered from a collector in New York in 2010 (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 9. Iron “shields” identified at various auction houses in the United States, which have not been recovered (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 10. Coins offered for sale through the Samus Numismatics LLC platform. (a) Lysimachus-type stater from Callatis (US$653.34); (b) Lysimachus-type stater from Tomis (US$510); (c) drachm of Histria; (d) denarius of Claudius; (e) denarius of Caligula/Agrippina; (f) Barbaricum imitation denarius.
Source: (a) http://www.wildwinds.com/coins/sg/sg1661.2.txt (accessed 28 February 2015); (b) http://www.wildwinds.com/coins/greece/thrace/tomis/Moushmov_1785.txt (accessed 28 February 2015). http://www.samuscoins.com/ (c-f) accessed 14 02. 2006.
Fig. 11. Official handover record dated 10 May 2007, documenting the transfer of the final batch of artefacts to the National Museum of Transylvanian History, Cluj-Napoca (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 12. Expert report concerning a fragment of an iron “shield” transferred to the National Museum of Transylvanian History in 2006 (source: Case File No. 151/P/2005).
Fig. 13. A hoard of 142 gold Koson coins, handed over in September 2009, sharing the same provenance and composition as the hoard seized in the United Kingdom in 2010 (a), lot of silver Koson coins recovered in the United States (b); lot of Pseudo-Lysimachus staters (c).
Fig. 14. Coin assemblages with an “unknown” provenance, transferred to the National Museum of Transylvanian History, Cluj-Napoca, on 16 May 2007. (1) Predominantly

Roman Republican denarii, most likely originating from Geto-Dacian hillforts in Moldavia; (2) silver ducats issued by Mircea the Elder (Mircea cel Bătrân); (3) Imperial Roman denarii, Roman Republican denarii, drachms of Philip II, and Geto-Dacian drachms and tetradrachms (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 15. Bronze artefacts (paterae and an oil lamp) and ceramic vessels originating from the ”Orăștie Mountains” (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 16. Coin hoards, weapons, and personal ornaments, together with their handover reference codes and their recorded places of origin (localities and archaeological sites) (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 17. Fragment of a bronze statuette and archaeological artefacts with no identifiable provenance (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 18. Fragments of coin hoards, together with their recorded provenance (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 19. Fragments of coin hoards, together with their recorded provenance (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 20. Appendix to the official record documenting the handover of the archaeological artefacts, dated 10 May 2007 (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 21. Appendix to the official record documenting the handover of the archaeological artefacts, dated 10 May 2007 (source: Case File No. 151/P/2005).

Fig. 22. Spatial distribution of the archaeological sites from which the artefacts transferred to the National Museum of Transylvanian History (MNIT) in January–February 2006 and May 2007 are reported to originate. (1) Grădiștea de Munte (4); (2) Sacidava; (3) Histria (3); (4) Ilișua; (5) Turcoaia (Troesmis) (3); (6) Cioroiu Nou (2); (7) Tulcea; (8) Săpata, Argeș County (2); (9) Adamclisi (2); (10) Piatra Roșie (Luncani); (11) Dervent (Păcuiul lui Soare); (12) Albești; (13) Drajna de Sus - *La Grădiște*; (14) Ulmetum; (15) Bunești (Brașov?); (16) Enoșești (Acidava, Piatra Olt); (17) Romula (Reșca); (18) Urluieni; (19) Hoghiz; (20) Cândești (Cârlomănești); (21) Luncavița, Tulcea County; (22) Capidava; (23) Isaccea; (24) Piatra Craivii; (25) Ostrov (Păcuiul lui Soare); (26) Răcarii de Jos; (27) Dervent; (28) Cârlomănești, Buzău County; (29) Sărățel, Bistrița-Năsăud County; (30) Popești, Giurgiu County; (31) Cigmău; (32) Românași; (33) Horia, Tulcea County; (34) Sarmizegetusa; (35) Alba Iulia (Apulum); (36) Fețele Albe – *La Arsuri*; (37) Tășad, Bihor County; (38) Aquae (Călan); (39) Bănița; (40) Ciceu, Harghita County; (41) Arpașu de Sus; (42) Homorâciu, Prahova County; (43) Pâncești, Bacău County (Tamasidava); (44) Enisala.

Fig. 23. The structure of antiques market and the relation with money laundering (after Cultural Heritage Crime 2006, p. 24).

Bibliografie:

Alexandrescu, Gugl 2014 – C.-G. Alexandrescu, C. Gugl, „Troesmis și romanii la Dunărea de Jos. Proiectul Troesmis 2010-2013", *Peuce*, S.N., XII, 2014, p. 289-306.

Borș 2014 – C. Borș, *Protejarea patrimoniului arheologic din România. Despre situri și monumente arheologicedin perspectiva evoluției cadrului legislativ în context european*, Cluj-Napoca, 2014.

Ciută 2016 – M.-M. Ciută, „Detectorismul, între amatorism și nevoia de îmbogățire. O încercare de schiță a profilului detectoristului din România (1993–2016)", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu*, vol. XXIII, 2016, p. 99-108.

Ciută 2018 – M.-M. Ciută – „Un colier cu pandantive, din aur și o pereche de cercei din aur, de la Căpâlna (jud. Alba)", *Apulum*, LV/1, 2018, p. 87-124.

Ciută 2019 – M.-M. Ciută, „Two Sculptural Pieces Recently Returned to the National Cultural Heritage", *Marisia. Archaeologia, Historia, Patrimonium*, 1, 2019, p. 71-78.

Ciută 2020 – M.-M. Ciută, „Despre colecții și colecționari. Un caz atipic (I)", *Apulum*, LVII/1, 2020, p. 329-361.

Ciută 2022 – M.-M. Ciută, „OG 43/2000 privind patrimoniul arheologic, la 22 de ani de la emitere. Braconajul arheologic și reglementarea colecțiilor private", *Anuarul Institutului de Cercetări Socio-Umane* Sibiu, XXIX, 2022, p. 147-181.

Ciută 2023 – M.-M. Ciută, „Once again on the topic of metal detecting associated with archaeological areas in Romania. A phenomenon under the sign of Sisyphus", *Acta Terrae Septemcastrensis*, XXII, 2023, p. 5-22.

Ciută 2025 – M.-M. Ciută, „Metalldetektion in Rumänien: Zwischen, Schatzsuche' und einem staatsbürgerlichen Recht", *Transylvanian Review*, Vol. XXXIV, No. 2, 2025, p. 139-154.

Ciută, Lazăr 2008 – M.-M. Ciută, Aug. Lazăr, "Archaeological objects stolen from Romania and "discovered on the Internet". *13th International Congress "Cultural Heritage and New Technologies"*, Viena, 2008. p. 1-15.

Ciută, Condruz 2013 – M.-M. Ciută, A. Condruz, „Posibile orientări astronomice ale contextelor cu depuneri din aur și argint, din proximitatea Zonei sacre a Sarmizegetusei Regia (com. Orăștioara de Sus, jud. Hunedoara/Possible astronomical orientations of the gold artifacts contexts discovered in the proximity of Sarmizegetusa Regia (Orăștioara de Sus village, Hunedoara county)", *Patrimonium III*, București, 2013, p. 171-192.

Constantinescu *et alii* 2018 – B. Constantinescu, M-M. Ciută, N. Popa, E. Oberländer-Târnoveanu, „Recuperarea trecutului. Considerații cu privire la un tezaur monetar de tip Hunedoara-Rădulești, "descoperit" la Dealul Muncelului", *Arheovest*, VI, 2018, Szeged, Vol. 2, p. 341-352.

Cultural Heritage Crime 2006 – *Cultural Heritage Crime, The nordic experience*, 2006.

Davies 2006 – Ph. Davies, "Dacian imitations of Roman Republican Denarii", *Apulum*, XLIII, 2006, p. 321-356.

Davies 2006a – Ph. Davies, ”Dacian imitations of Roman Republican Denarii – Two hoards”, *NEMVS*, 1-2, 2006, p. 106-118.

Davies 2008 – Ph. Davies, „A Die-Linked Sequence of Dacian Denarii”, *NEMVS*, 3-6, 2007-2008, p. 38-43.

Deppert-Lippitz 2009 – B. Deppert-Lippitz, „Structura comerțului legal și ilegal cu antichități. The structure of the legal and illegal antiquities' trade”, în: A. Lazăr (ed.), *Patrimonium II*, 2009, Cluj-Napoca, p. 121-172.

Eck 2013 – W. Eck, „La loi municipale de Troesmis. Données juridiques et politiques d'une inscription récemment découverte”, *Revue Historique de Droit Francais et Étranger*, 91 (2), 2013, p. 199-213.

Lazăr 2008 – A. Lazăr, „Combaterea criminalităţii contra Patrimoniului Cultural Naţional”, în: A. Lazăr *et alii* (ed.), *Patrimonium I*, Bucureşti, 2008, p. 125-176.

Lazăr 2009 – A. Lazăr, „Metodologia investigării infracţiunilor din domeniul patrimoniului cultural national”, în: A. Lazăr (ed.), *Patrimonium II*, Cluj-Napoca, 2009, p. 391-474.

Purdea, Borangic 2025 - C. Purdea, C. Borangic, “Lost Artefacts: The Case of the Dacian Sica Weapons from the Orăștie Mountains”, *Journal of Ancient History and Archaeology*, vol. 12, nr. 4, p. 267–288, DOI: 10.14795/jaha.12.4.2025.1441.

RHC 1996 – H.-C., Radu, „O monedă moldovenească la Enisala, jud. Tulcea / A Moldovian Coin from Enisala, Tulcea County”, *Cercetări Numismatice*, VII, 1996, p. 159.

Rechizitoriu 151 – *Rechizitoriu* dosar penal 151/P/2005, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, Alba Iulia, 2008.

Rechizitoriu 300 – *Rechizitoriu* dosar penal 300/P/2010, Parchetul de pe lângă Curtea de Apel Alba Iulia, Alba Iulia, 24 septembrie 2012.

Fig. 1. Brățara nr. 5. *Mica Parizianǎ*. Piesă exportată ilegal și traficată în SUA, 765,43 g (https://www.mnir.ro/bratarile-dacice-de-aur/).

Fig. 2. Brățara nr.9. *Mica Newyorkeză.* Piesă exportată ilegal și traficată în SUA, 682,3 g (https://www.mnir.ro/bratarile-dacice-de-aur/).

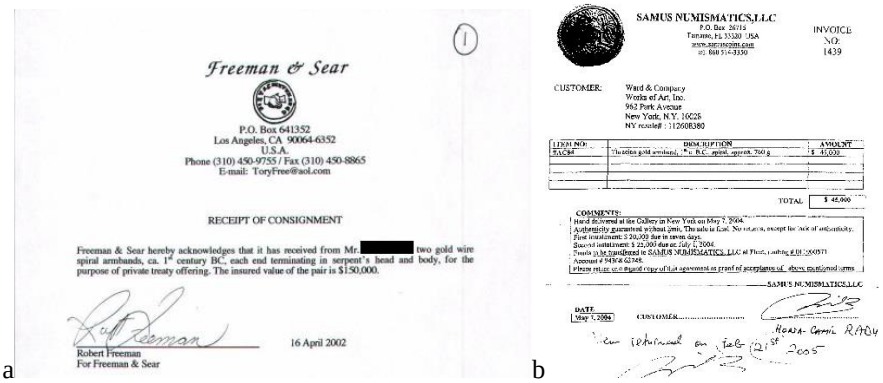

a b

Fig. 3. Confirmarea de primire a celor două brățări din aur, dacice, de către Freeman & Sear (a); factura de vânzare a *Brățării nr. 5*.

a b c d

Fig. 4. Cele două table de bronz, conținând Constituția Municipiului Troesmis, puse în căutare pe pagina INTERPOL (a-b); Tablele din bronz fotografiate la casa de licitații din Londra, de unde au fost recuperate (c).

FAXED 26 APR 2006

ULPIA NUMISMATICS LTD.
SUITE 111
3 edgar BLDGS. GEORGE STREET
BATH BA1 2FJ UK
WWW.ULPIACOINS.COM
VAT REG NO: 815 5203 54
COMPANY NO: 4319159

INVOICE NO: 77

CUSTOMER: CLASSICAL NUMISMATIC GROUP
14 OLD BOND STREET, LONDON W1S 4PP
VAT REG NO: GB 577 2907 03

ITEM NO:	DESCRIPTION	AMOUNT
	2 bronze law code tablets, inscribed in Latin, from Troesmis in Moesia Inferior, 2nd c. AD	£ 28,000
	Provenance: From the collection of Dr Klaus Faber of Noordeinde, The Netherlands; acquired by Dr. Faber in 1968; sold to Ulpia Numismatics Ltd. in November 2002	

TOTAL £ 28,000

COMMENTS:
Zero rated V.A.T
Please wire the funds to ULPIA NUMISMATICS Ltd
BIC LOYDGB21090
IBAN GB98 LOYD 30905404366986
SORT CODE: 309054 Acc# 04366986

ULPIA NUMISMATICS LTD.

DATE 20.04.06 CUSTOMER .....

Fig. 5. Factura prin care au fost vândute cele două table din bronz, la 20.04.2006.

Fig. 6. Două „scuturi” din fier de la Piatra Roșie, oferite la vânzare de intermediari din Deva, în 2004.

Fig. 7. „Scut” din fier, cu reprezentarea unui grifon, recuperat de la colecționar din New York, în 2010.

Fig. 8. „Scut” cu reprezentarea unui bour, recuperat de la un colecționar din New York, în 2010.

a b

Fig. 9. „Scuturi” din fier, identificate la diferite case de licitații din SUA, nerecuperate.
Sursa: Dosarul penal 151/P/2005.

a b

c d

e f

Fig. 10. Monede vândute de pe platforma Samus Numismatics LLC. Stateri de tip Lysimach Kallatis ($653.34) (a) și Tomis ($510) (b); Drahmă de Histria (c), Denar Claudius (d) Denar Caligula/Agrippina (e), Imitație denar Barbaricum (f).
Sursa: http://www.wildwinds.com/coins/sg/sg1661.2.txt (a); accesat la 28.02.2015
http://www.wildwinds.com/coins/greece/thrace/tomis/Moushmov_1785.txt (b) acces 28.02.2015
http://www.samuscoins.com/ (c-f) accesat la 14.02.2006.

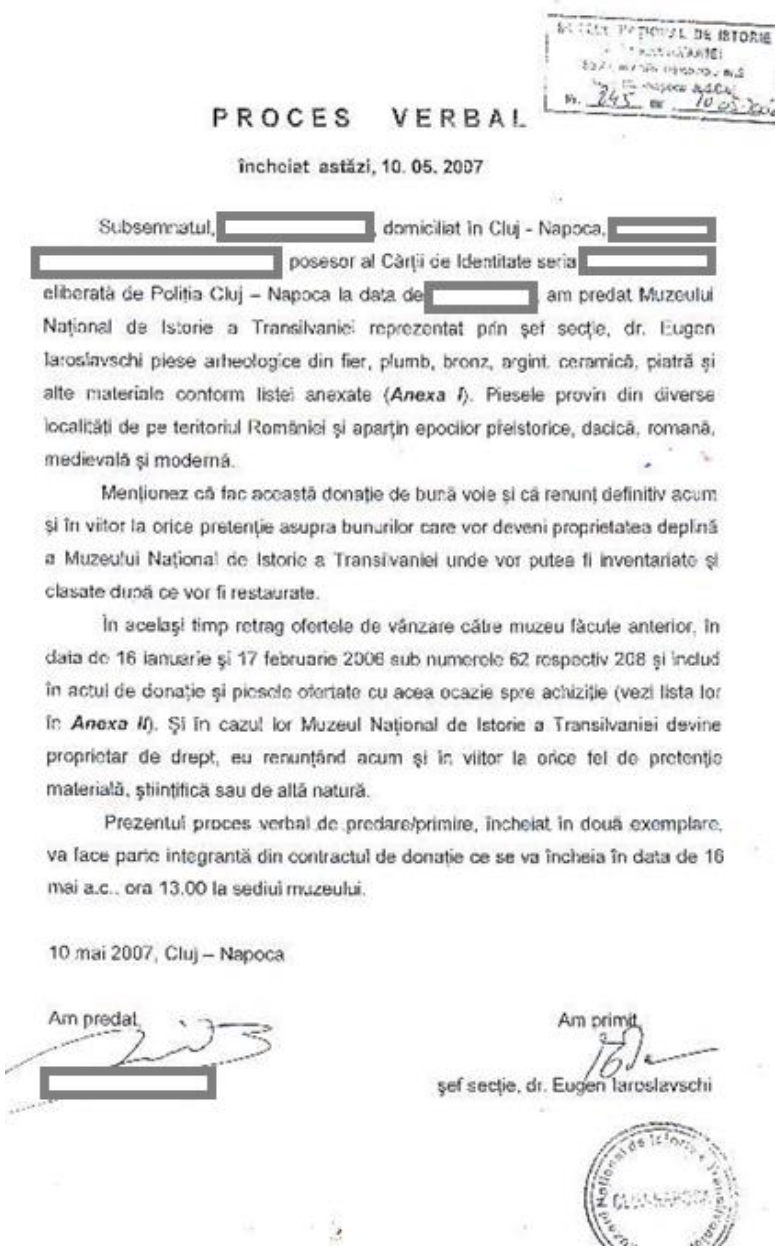

PROCES VERBAL

încheiat astăzi, 10. 05. 2007

Subsemnatul, [redacted], domiciliat în Cluj - Napoca, [redacted] posesor al Cărții de Identitate seria [redacted] eliberată de Poliția Cluj – Napoca la data de [redacted], am predat Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei reprezentat prin șef secție, dr. Eugen Iaroslavschi piese arheologice din fier, plumb, bronz, argint, ceramică, piatră și alte materiale conform listei anexate (***Anexa I***). Piesele provin din diverse localități de pe teritoriul României și aparțin epocilor preistorice, dacică, romană, medievală și modernă.

Menționez că fac această donație de bună voie și că renunț definitiv acum și în viitor la orice pretenție asupra bunurilor care vor deveni proprietatea deplină a Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei unde vor putea fi inventariate și clasate după ce vor fi restaurate.

În același timp retrag ofertele de vânzare către muzeu făcute anterior, în data de 16 ianuarie și 17 februarie 2006 sub numerele 62 respectiv 208 și includ în actul de donație și piesele ofertate cu acea ocazie spre achiziție (vezi lista lor în ***Anexa II***). Și în cazul lor Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei devine proprietar de drept, eu renunțând acum și în viitor la orice fel de pretenție materială, științifică sau de altă natură.

Prezentul proces verbal de predare/primire, încheiat în două exemplare, va face parte integrantă din contractul de donație ce se va încheia în data de 16 mai a.c., ora 13.00 la sediul muzeului.

10 mai 2007, Cluj – Napoca

Am predat, [redacted]

Am primit,
șef secție, dr. Eugen Iaroslavschi

Fig. 11. Proces-Verbal încheiat la 10.05.2007, cu ocazia predării ultimului lot de artefacte către Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei.

RAPORT DE EXPERTIZĂ

DATE DESPRE EXPERT

1. Nume şi prenume: **dr. Eugen Iaroslavschi**
2. Autorizaţie de expert: nr. 184/17.04.2003; seria EPCN nr. 0000184

DATE DESPRE CUSTODELE BUNULUI CULTURAL EXPERTIZAT

1. *Muzeul Naţional de Istorie a Transilvaniei*
2. Adresa: C. Daicoviciu, nr. 2, cod. 400020, Cluj-Napoca Cod fiscal: 4722536

DATE DESPRE BUNUL CULTURAL la care se referă Dispoziţia din 13.09.2006 a Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Alba-Iulia şi înregistrată la MNIT sub nr. 1081/15.09.2006

- ***Denumirea obiectului***: ***SCUT***
- ***Loc descoperire/proveniență***: probabil Luncani – Piatra Roşie, com. Boşorod, jud. Hd.
- ***Cultură, civilizație***: Epocă dacică
- ***Material şi tehnică***: fier; forjare, decorare *ou rèpousse*;
- ***Dimensiuni***: Diametru = 41 cm; grosimea tablei = 0,4 cm
- ***Datare***: sec. I p. Chr.
- ***Descriere***: Piesa este lucrată dintr-o tablă groasă de fier care a fost, probabil, aplicată pe un suport de lemn. Dovadă cele șapte găuri de fixare păstrate. Tabla a fost decorată în trei registre concentrice despărțite între ele prin benzi șnurate. Câmpul exterior are suprafața netedă și în ea erau practicate inițial 12 orificii. La marginea acestui câmp şi lipit de șnurul median se află un decor constând din semiove despărțite de bastonașe duble. Câmpul median este realizat prin batere dinspre interior în tehnica *ou repuse* a unor frunze cu nervură, iar spațiul dintre ele este completat cu săgeți rombice. Câmpul central este decorat cu motive zoomorfe şi vegetale. În centrul imaginii se află o felină (leu) în poziție culcată. Picioarele din față par a strânge capul unui bour, în vreme ce gura leului se găsește între cele două coarne. Coada prelungă este petrecută printre cele două picioare din spate, care sunt redate în poziție **flexată.**

Partea de sub leu este ocupată de două păsări acvatice afrontate şi flancate de două flori schematizate. Partea de deasupra leului este ocupată de vrejuri vegetale și petale de flori prost conservate. Este de remarcat talentul celui ce a confecționat scutul, talent reflectat atât în măiestria artistică, cât şi în virtuţile tehnice ale metalurgului. Singura piesă oarecum asemănătoare cunoscută în mediul dacic provine de la Piatra Roşie şi a fost publicată de I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizaţia fierului la daci*, Cluj, 1979, p. 131 şi fig. 75.

- ***Stare de conservare***: Piesa este acoperită cu un strat de oxid; se pot observa urme unor intervenții recente soldate cu înlăturarea pământului și curățarea parțială a decorului. Piesa va trebui urgent restaurată şi oprită coroziunea, altminteri existând pericolul distrugerii ei totale.
- ***Clasificare***: Piesa este un produs de artă autentică, de o valoare excepțională şi poate face parte din **patrimoniul cultural naţional – categoria TEZAUR.**

Semnătura şi ştampila expert autorizat,

Fig. 12. Raport de expertiză asupra unui fragmentar, predat MNIT în 2006.

Fig. 13. Lot de 142 de Kosoni, din aur predat la Parchetul Curții de Apel Alba Iulia în septembrie 2009, având aceeași proveniență și structură cu cel confiscat în Marea Britanie în 2010 (a); lot de Kosoni din argint, recuperați din USA (b), lot de stateri Pseudo-Lysimach (c) (sursa: S. Alămoreanu, M.-M. Ciută).

a

b

c

Fig. 14. Loturi monetare cu loc de descoperire „necunoscut," predate către MNIT Cluj-Napoca (16.05.2007). Monede (denari) republicane romane, din fortificații geto-dacice situate în Moldova (a); Ducați din argint emiși de Mircea cel Bătrân (b); Denari imperiali, denari republicani, drahme Filip al II-lea și drahme și tetradrahme geto-dacice (c).

Fig. 15. Artefacte din bronz (caserole, opaiț) și din ceramică, provenind din „Munții Orăștiei”.

Fig. 16. Tezaure monetare și piese de armament și podoabe, cu codul și localitatea de proveniență.

a b

Fig. 17. Fragment de statuetă din bronz și artefacte de proveniență arheologică, fără identificarea provenienței.

a b

Fig. 18. Fragmente de tezaure monetare, cu indicarea provenienței.

Fig. 19. Fragmente de tezaure monetare, cu indicarea provenienței.

ANEXA 1

TABEL CUPRINZÂND PIESELE DONATE DE CĂTRE [redacted] MUZEULUI NAȚIONAL DE ISTORIE A TRANSILVANIEI ÎN DATA DE 10 MAI 2007 LA SEDIUL MUZEULUI. Piesele sunt cuprinse într-un număr de 92 de ambalaje diverse iar conținutul este detaliat după cum urmează:

Nr. crt.	Conținut	Număr piese	Material	Loc de descoperire
1.	Monede (clasor)	53	argint	cunoscut
	"	7	argint	necunoscut
2.	Monede (clasor) - medievale	16	argint	necunoscut
3.	Monede (clasor) - antice	34	argint	necunoscut
4.	Monede (clasor) - antice	11	argint	necunoscut
5.	Monede (clasor) – antice	18	argint	necunoscut
	"	2 frag.		necunoscut
6.	Monede (clasor)	10	argint	necunoscut
	"	12 frag.		necunoscut
7.	Monede (clasor) – ep. modernă	17	argint	necunoscut
8.	Monede (clasor) – antice	15	argint	necunoscut
9.	Monede (cutie pluşată) antice	5	argint	Munții Orăștiei
	Inele	6	argint	"
	Pandantive în formă de topoare	2	argint	"
	Cercel fragmentar	1	argint	"
	Pandantiv triunghiular (fiag.)	1		"
	Cercei cu capetele libere şi arcuite	5	argint	"
	Inel cu capetele întăşurate, rupt	1	argint	"
10.	Inele digitale sigilare (împreună cu cutia 4)	3	bronz	necunoscut
11.	Monede	7	bronz	Sarmizegetusa
12.	Monede	15	bronz	necunoscut
13.	Monede	10	bronz	Histria
14.	Monede	7	argint	Ilişua
	"	49	bronz	Ilişua
	"	3 frag.	argint	Ilişua
15.	Monede	330	bronz	Troesmis
	"	5 fragm.	bronz	Troesmis
	Cataramă	1	bronz	Troesmis
16.	Monede	58	bronz	Cioroiu Nou
	"	14	argint	Cioroiu Nou
17.	Monede medievale	6	argint	necunoscut

Fig. 20. Anexa la procesul-verbal de predare a artefactelor arheologice, la 10.05.2007.

				Tulcea
	"	6	argint	"
	Piese mărunte	23	bronz	"
	Fund vâsător	1	lut	"
51.	Monede	5	bronz	Săpata (Argeș)
		2	argint	"
52.	Monede	75	bronz	Adamclisi
	Piese mărunte	30	bronz	"
53.	Monede	171	bronz	Troesmis
	"	5	argint	"
	"	4 frag.	bronz	"
	Piese mărunte	64	bronz	"
54.	Monede	112	bronz	Sacidava
	Piese mărunte	21	bronz	"
55.	Monede	45	bronz	necunoscut (Prob. Dobrogea)
	Piese mărunte	12	bronz	"
56.	Monede	3	bronz	necunoscut
	Pandari	2	plumb	"
	Piese mărunte	13	bronz	"
57.	Monede	18	bronz	"
	"	38	argint	"
	Piese mărunte	32	bronz	"
58.	Piese mărunte	35	bronz	"
	Monede	4	bronz	"
	"	7	argint	"
59.	Monede medievale	30 frag.	argint	"
60.	Monedă Petru I Mușat	1	argint	"
61.	Piese mărunte (prob. dacice)	4	bronz	"
62.	Denari	7	argint	"
	Monedă	1	bronz	"
63.	Opuit	1	lut	"
64.	Monede turcești	3	argint	"
65.	Foiție informe	2	aur	"
66.	Piesă piramidală	1	plumb	"
	Piese de formă pătrată	2	plumb	"
	Pond	1	plumb	"
	Piese mărunte	12	bronz	"
	Monede	4	bronz	"
67.	Monede	9	bronz	"
68.	Vârfuri de săgeată	18	bronz	"
	Rulițe bronz	2	bronz	"
69.	Piesă fragmentară	1	plumb	"
	Piese mărunte	9	bronz	"
	Piese diverse	5	fier	"
70.	Piese diverse	5	bronz	"
71.	Monede	1	bronz	"
	Piesă	1	bronz	"

Fig. 21. Anexa la procesul-verbal de predare a artefactelor arheologice, la 10.05.2007.

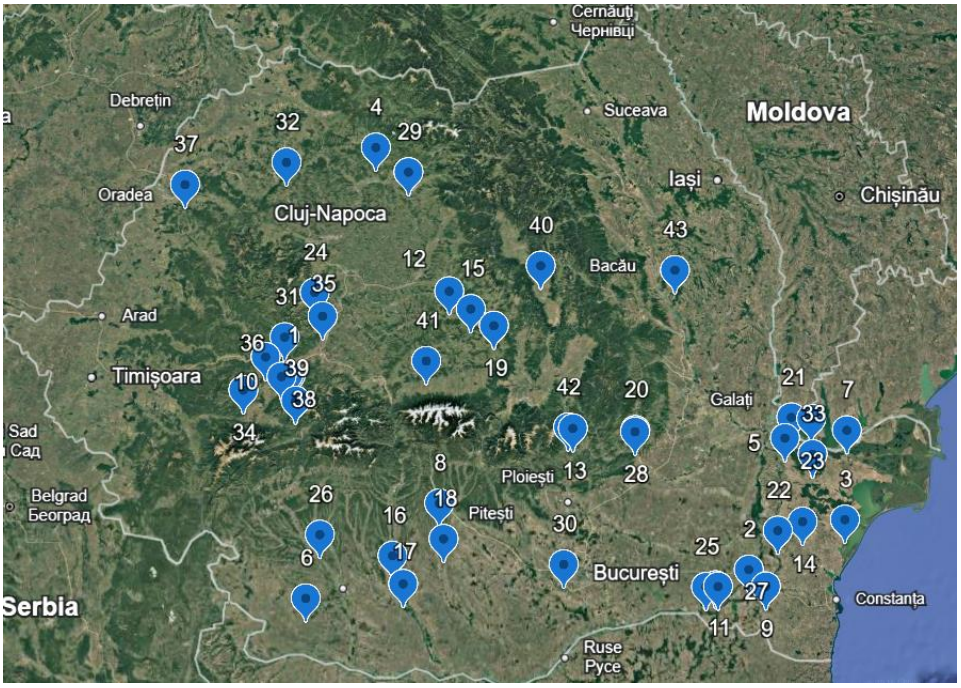

Fig. 22. Aria de extindere a siturilor de proveniență a bunurilor predate către MNIT (ianuarie-februarie 2006 și mai 2007) 1. Grădiștea de Munte (4), 2. Sacidava, 3. Histria (3), 4. Ilișua, 5. Turcoaia (Troesmis-3), 6. Cioroiu Nou (2), 7. Tulcea, 8. Săpata (Argeș - 2), 9. Adamclisi (2), 10. Piatra Roșie (Luncani), 11. Dervent (Păcuiul lui Soare), 12. Albești, 13. Drajna (de Sus-La Grădiște), 14. Ulmetum, 15. Bunești (Brașov?), 16. Enoșești (Acidava, Piatra Olt), 17. Romula (Reșca), 18. Urluieni, 19. Hoghiz, 20. Cândești (Cârlomănești), 21. Luncavița (Tulcea), 22. Capidava, 23. Isaccea, 24. Piatra Craivii, 25. Ostrov (Păcuiul lui Soare), 26. Răcarii de Jos, 27. Dervent, 28. Cârlomănești (Buzău), 29. Sărățel (BN), 30. Popești (GR), 31. Cigmău, 32. Românași, 33. Horia (TL), 34. Sarmizegetusa, 35. Alba Iulia (Apulum), 36. Fețele Albe – *La Arsuri*, 37. Tășad (BH), 38. *Aquae* (Călan), 39. Bănița, 40. Ciceu (HR), 41. Arpașul de Sus, 42. Homorâciu (PH), 43. Pâncești (BC – Tamasidava), 44. Enisala.

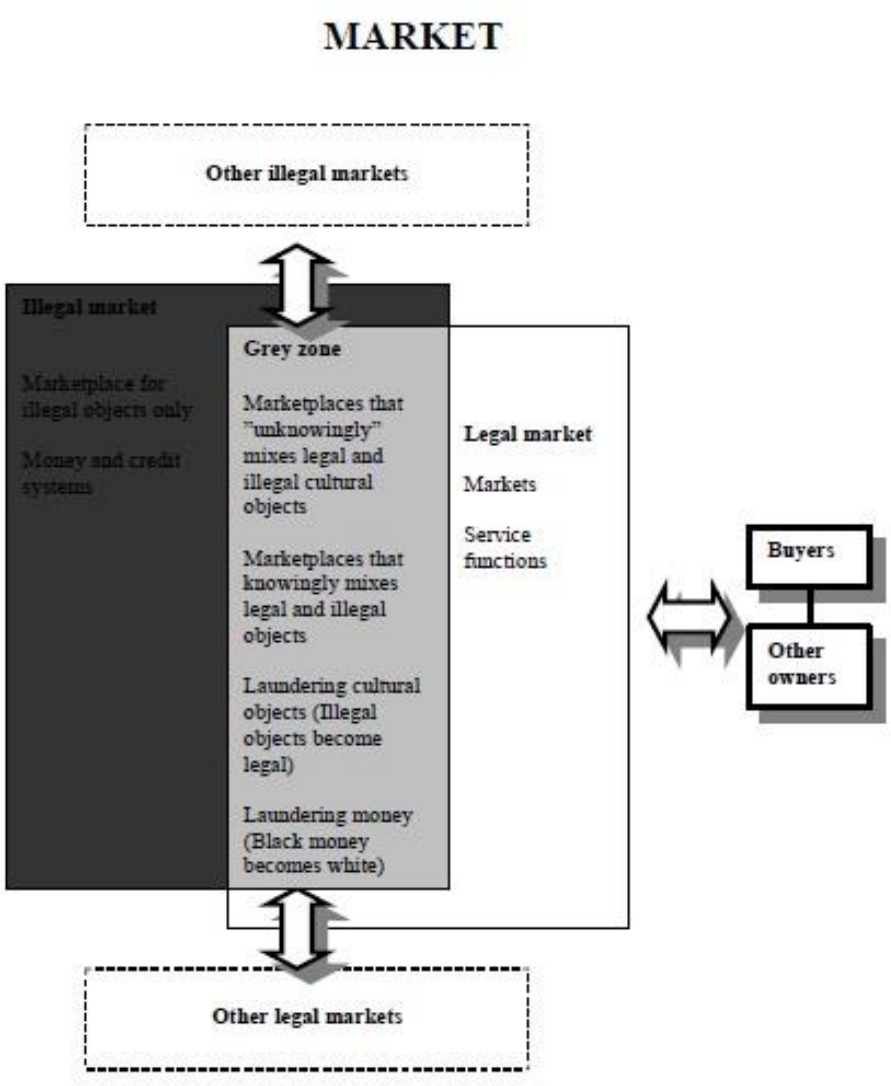

Fig. 23. Structura pieței de antichități și relația sa cu spălarea banilor (după *Cultural Heritage Crime* 2006, p. 24).